

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΕΩΝ ΑΡΙΘ.

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΙΑΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΕΤΟΥΝΕΙΑΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ε. ΜΕΣΣΟΛΩΡΑ

Δ. Φ. ΥΦΗΡΕΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ε'.—ΤΟΜΟΣ Ε'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΑΚΗ ΚΑΙ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Κάτωθεν τοῦ Ἀγμαρξέλου

1892

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Έσωτερικὸς δρ. 10. Έξωτερικὸς φρ. χρυσά 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος ἀργόν.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Α' Β' Γ' ΚΑΙ Δ' ΕΤΟΥΣ ΠΡΟΚΑΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ

δραχμὰ 10 ἐν τῷ ἑσωτερικῷ καὶ φράγκα χρυσά 10 ἐν τῷ ἑξωτερικῷ.

Συνδρομητὰ ἐγγράφονται ἐν τῷ γραφεῖοι τοῦ περιοδικοῦ, κειμένη ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῶν ἔργων Θεοδώρων, δὲ Μιλτιάδου ἀριθμ. 27, καὶ ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις Ἰνδιστῆ Κωνσταντινίδου καὶ Γ. Κασδῶν.

ΠΑΣΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΥΛΛΟΓΟΝ ΕΠΙΓΡΑΦΕΤΑΙ

Σύλλογον «Αναπλάσεως» Ἀθῆνας.
Collège «Anaplassis» Athènes.

Πᾶσα δωρεὰ πρὸς τὸν Σύλλογον ἢ πρὸς τὸ ταμιεῖον τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου» ἢ πᾶσα συνδρομὴ πρὸς τὸν περιοδικὸν πέμπεται ἢ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς «Αναπλάσεως» Σ. Μητροπολίτην Ἀθηνῶν ἢ Γερμανὸν, ἢ πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ.

Τὰ πεμπόμενα χειρόγραφα δημοσιεύμενα καὶ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται. Πᾶν ἄρθρον μὴ φέρον ὑπογραφήν προέρχεται ἐκ τῆς Διευθύνσεως.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - Ι. Κ. ΜΕΣΣΟΛΩΡΑΣΙ - ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1892.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἡ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνάπλασις καὶ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ Χ. Ι. Τσαπετάκη καθηγ. — Ἀνάγκη κλήρου ἁγίου καὶ ἰκανοῦ, ὑπὸ Μιχ. Ι. Γωλινοῦ. — Τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ὁρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ χρησιμότης ὑπὸ τρεῖς μόνον ὄψεις ἐξεταζομένη ὑπὸ Πη. Ζαμπολίδου, καθηγ. — Ἔπος καλοῦ ἱερέως, ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρώην Κεφαλληνίας Σπυρίδωνος. — Ἡ γέφυρα, ποίημα ὑπὸ Π. Καλλιπιδίου. — Σκέψεις περὶ οὐρανοῦ πατρὸς ἐν ἀγέσει πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ Γεωργ. Σπ. Μαυροῦ. — Εἰδήσεις. — Ἀλλογραφία.

Ἡ ΔΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Ἡ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον νέα τῶν πραγμάτων κατάστασις ἀποδίδεται ὑπὸ τινῶν εἰς τὴν φυσικὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀνέλιξιν· παραδέχονται δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀρχαία κοινωνία, ἣτις ἐβρέσκετο ἤδη ἐν πλήρει θρησκευτικῇ καὶ ἠθικῇ καταπτώσει, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἕνευ ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, διὰ φιλοσοφικῆς τινος ἀναπτύξεως συγχρόνου τῷ χριστιανισμῷ. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶνε σοβαρώτερον ἢ ὥστε νὰ λύη τις τοῦτο κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπὲρ ἀνθρωπίνης διδασκαλίας, ἣτις οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν ἀρχαίαν κοινωνίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν προῦντος τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο μελέτη τις σύντομος συνοψίζουσα τὰς ἐπὶ τοῦ σπουδαιότητος τοῦτου ζητήματος ἐρεῖνας καὶ συμπρά-

σματα ἐπισήμων θεολόγων καὶ φιλοσόφων, δὲν θὰ ἀνεγινώσκето ἕνευ πρακτικῆς ὠφελείας ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν ἐκείνου τῆς «Αναπλάσεως», οἵτινες δὲν δύνανται νὰ συμβουλευθῶσι τὰ σχετικὰ συγγράμματα. Αἱ κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας προσβολαὶ τῶν νεωτέρων ὁρθολογιστῶν ἀπαιτοῦσιν, ὥστε οἱ πάντες νὰ ἔχωσιν ἐτοιμὴν καὶ σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν τῆς πίστεως αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος παραγγέλλει (Α' 3 15).

Ποία ἦτο λοιπὸν ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ ἀρχαίου κόσμου; Ἡ ἐκ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς πτώσεως ἀπότομος οὕτως εἶπεν ἀνάστασις τῆς ἀρχαίας κοινωνίας δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἀνθρωπίνως; Ἡ μήπως ὁ χριστιανισμὸς, θεία θρησκεία μετὰ δυνάμει θείας, εἶνε ἡ αἰτία τοῦ κοσμοσωτηρίου τοῦτου φαινομένου; Τοῦτο τὸ θέμα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης πραγματείας.

Ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ διεκρίνοντο κυρίως τρεῖς λαοί, ὁ Ἰσραηλιτικὸς, ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ὁ Ῥωμαϊκός. Οἱ Σῆνοι καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἦσαν τότε πολλῶ μᾶλλον ἄγνωστοι ἢ σήμερον, καίτοι ἀναφέρονται βιβλία τινὰ τούτων μεγάλῃ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐπιστήμοσιν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν ἀπολαμβάνοντα. Ἐπὶ δὲ τῆς Αἰγύπτου, ἧς ἡ ἀνάπτυξις ἐφημίζετο ἑλλοτῆ, ἐπρωταγωνίστου ἦδη οἱ διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰσαχθέντες Ἕλληνας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν λόγῳ τρία πεπολιτισμένα ἔθνη ἀπειλοῦν τὸ κυρίως Ῥωμαϊκὸν κράτος, διὰ τοῦτο λέγοντες

κόσμον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐννοοῦμεν τὸ παγκόσμιον Ῥωμαϊκὸν κράτος. Λέγοντες δὲ πάλιν Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐννοοῦμεν πρὸ πάντων τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ἰουδαίους. Κατὰ ταῦτα ἂν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν κατάστασιν, ἐν ἣ διατέλει ὁ κόσμος ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν ἐνθεν μὲν τὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν Ῥωμαίων, κατ' οἷς ἐκράτει ἡ αὐτὴ πολυθεϊστικὴ θρησκεία, ἐνθεν δὲ τὴν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ὅστις εἶχεν ἰδίαν ἀποκεκαλυμμένην θρησκείαν. Ἀνάγκη δὲ ὅπως γένηται ἡ ἀναθεώρησις τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης σελίδος, διότι ἐντεῦθεν καθίσταται καταφανεστέρα ἡ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου σωτηριώδης ἐπίδρασις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἣν ὁ πασχέθημεν ὅτι θὰ ἀποδείξωμεν ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ. Ἡ θρησκευτικὴ φαρμάκου τινὸς ἀναγνωρίζεται μᾶλλον, ὅταν ἐξακριβωθῇ προηγουμένως τὸ νόσημα, καθ' ὃ ἔφαρμόζεται τὸ φάρμακον. Λέον καὶ ἐνταῦθα ὅπως ἐξετασθῇ ἐν πρώτοις ἂν πράγματι κατέκειτο ἐν ἀπειλευστικῇ κλίμῃ ἡ ἀρχαία κοινωνία, καὶ ἂν ἠδύνατο ν' ἀναρρώσῃ ἀπ' ἐαυτῆς ἄνευ τῆς ἀρωγῆς ἐμπείρου καὶ περυσισμένου ἱατροῦ. Τὸ συμπέρασμα ἐπέρχεται τότε ἀπ' ἐαυτοῦ προφανὲς καὶ ἀκατωγώνιστον. Ὁ ἀσθενὴς ἐνόσει βαρῆς, ἱατρὸς ἀνθρώπινος δὲν ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τοῦτον· ὁ ἀσθενὴς ἐν τούτοις δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἔζησε ζωὴν ζωηροτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν. Τὸ συμπέρασμα τοῦ συλλογισμοῦ αὐτόδηλον. Ἀσθενὴς ἐνταῦθα εἶπομεν ὅτι εἶνε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ ἡ ἔθνη κοινωσία. Τὰς δὲ περὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἡμῶν καταθέσεις ἔχομεν ἐκ τῶν ἱστορικῶν μνημείων, ἔτινα μετ' ἐπιστάσεως ἐμελετήθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ἐπισκοπήσωμεν κατὰ πρόπτον τὴν ἐθνικὴν κοινωσίαν.

Ἡ ἐθνικὴ κοινωσία.

Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως τῆς Πεντατεύχου, ὅτι ὑπῆρχε ποτε ἐποχὴ, καθ' ἣν σπᾶσα ἡ γῆ ἦν χεῖλος ἐν, καὶ φωνὴ μία πᾶσιν. Ἡ δὲ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀπέδειξεν ἐπιστημονικῶς τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν, ἀναγκοῦσα πᾶσας τὰς γλώσσας τῶν διαφόρων λαῶν εἰς μίαν ἀρχικὴν καὶ πρωτόγονον γλῶσσαν. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαιοτάτου ἱστορικοῦ ἀναφέρεται ὡσαύτως ἐν περιστατικῶν, ὅπερ προεκάλεσε κατὰ μικρὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν γλωσσικὴν διαφορὰν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν λαῶν ἀπ' ἀλλήλων. Ἀπ' αἰῶνων ἀπαξ ἀποχωρισθέντες ἀπ' ἀλλήλων οἱ λαοὶ δὲν συνῆθησαν πρὸς ἀλλήλους πολιτικῶς εἰμὴ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Εἰς τοιαῦτα πρὸ πάντων τῆς ἱστορίας σπουδαία γεγονότα

καταφαίνεται ἐναργέστερον ὁ προνοητικὸς δάκτυλος τῆς θείας πανσοφίας. Μετὰ τῆς ἐνότητος ταύτης τῶν διαφόρων ἐθνῶν συμπίπτει καὶ ἡ καθολικὴ διάδοσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐπιστήμης, ἣτις, ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου χρονολογουμένη, συνεισβόηθη μετὰ τῆς ἐνότητος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐπέξεστίνετο τότε ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὁκεανοῦ πρὸς Ἀ. μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ πρὸς Β. καὶ ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ πρὸς Β. μέχρι τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς πρὸς μεσημβρίαν. Τοῦ βίου δὲ τούτου ἀρχαῖος κράτους πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ῥώμη, εἰς ἣν συσσωρεύθησαν πάντες οἱ ὕλικοι καὶ πνευματικοὶ θησαυροὶ πάντων τῶν κατακτηθέντων λαῶν. Τὰ προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος, οἱ ἀνθρώποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἐνταῦθα ὡς εἰς ἔστυλον κατέφυγον. Καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν, νικηθέντες ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐστάλησαν ὡς ἀχμάλωτοι εἰς τὴν Ἰταλίαν. Καὶ ἦσαν οἱ θεοὶ οὗτοι, ὡς λέγει Ῥωμαῖος τις συγγραφεὺς, τοσοῦτοι, ὥστε πολὺ εὐκολώτερον ἦτο νὰ συναντήσῃ τις θεὸν ἢ ἀνθρώπου. Δίδει ἐφ' ὅσον ἐπέξεστίνετο ἰδαμικῶς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ἐπὶ τοσοῦτο καὶ περισσότεροι θεοὶ ἐπολιτογραφοῦντο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Οὕτω Ῥωμαῖοι θεοὶ ἐγένοντο οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Θωράκης, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ῥωμαϊκὴ δὲ ἡλὸς δὴ πολιτεία ἔγινε ἀβροφρόνως φαινομένη ἐπιλοξέει καὶ ἠνεύχθη πάντα θεῶν, ὅστις ἐξήτει ἄδειαν ὑπαρξέως. Προσηχητὸ μόνον ὡς ὄρος ἀναπόφικτος νὰ ὑποβάλλῃ ὁ νέος θεὸς τὰ σέβη αὐτοῦ πρὸ τοῦ μεγάλου Διὸς τοῦ Καπιτωλίου, καὶ νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἦτο συγχρόνως καὶ μέγας ἀρχιερεὺς, ὀρίζων τὰς εὐχὰς, τὰς θυσίας καὶ τὰς λαμπρὰς ἱεροτελεστίας. Τῆτι καὶ ὁ θεὸς οὗτος προσεκτίετο τὸ πολιτικὸν δικαίωμα ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει. Ἐντεῦθεν λαμπρὸν δέκνεται ὅτι ἡ πολιτεία ὥφειλε ν' ἀποφασίξῃ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς νέου τινὸς θεοῦ εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν Κράτος. Θεοὺς νέους ἢ ἔτι νους, μὴ καθιερωθέντας ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι ἄρχοντες, οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἐγγὴ ἢ νὰ λατρεύῃ. Διὰ τοῦτο ἡ παρὰ βίαις τῆς διατάξεως ταύτης συνεπήχθητο πολιτικὴν καταδίωξιν. Καὶ ὄριζετο ἐκ τῶν προτέρων ἡ ἐπὶ τούτῳ ποινὴ τῆς πολιτείας. Ἄν μὲν ἦσαν ἐκ τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωσίας τάξεων οἱ εἰσάγοντες νέον ἢ ἄγνωστον θεόν, ἔδει νὰ ἐξορίζωνται, ἂν δ' ἐκ τῶν κατωτέρων νὰ θανατώνται. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ νόμος, ὅστις ἦτο ἐξ ἰσοῦ δίκαιος καὶ ἀμερόληπτος καθ' ἑλίων τῶν θεῶν, οὐδενὶ ἐξ αὐτῶν ἐπιτρέπεται τὴν εἰσαγωγὴν ἄνευ τῶν προαπαιτουμένων

διατυπώσεων, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἐχαρίζετο, ποῦν τὴν διάκρισιν ταύτην τῆς ποινῆς μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων κοινωσιακῶν τάξεων. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐν ᾧ καὶ αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν διαλέξεσιν ἀμφέβαλλον περὶ πάντων, δημοσίᾳ ὕμνος ἦσαν δεσποδαίμονες. Οὕτω δ' ἐνθ' ὄνο ὀνομασκόποι δὲν ἠδύνατο νὰ ἰδῶσιν ἀλλήλους χωρὶς νὰ γελᾶσθωσιν ἐπὶ τῇ μορῇ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἰστένον εἰς ἀποκαλύψεις ψευδῶν θεῶν, ἀφ' ἑτέρου ὕμνος οἱ λογιώτεροι τῶν Ῥωμαίων χαίρουσι λέγοντες ὅτι ἡ ἐθνικὴ δεσποδαίμονια ἐξῆ καὶ βασιλεύει. Ὁ δὲ περιώνυμος Μαικήνας συμβουλεύων τὸν Ἀγνοῦσαν, ἔλεγεν αὐτῷ ὅτι ἐν δέλῃ νὰ ἀποθαναιώσῃ τὸ ἐαυτοῦ ὄνομα, ὀφείλει αὐτὸς τε νὰ λατρεύῃ τὸ θεῖον, κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἐξαναρπάξῃ ὅπως ἠμῶσιν αὐτό, ὡς εἰάν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις ἐπιβάλλωνται διὰ τῆς βίας. Τοιαύτη ἦτο ἡ σχέσις τῶν ἐθνικῶν πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτῶν. Ὁ μὲν λαὸς ἦν τόσον δεσποδαίμων, ὥστε ἐκράτει τὸ κάτοπτρον πρὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἰδουμία εἰς τὸ εἶδωλον τοῦ Διὸς, συγγέον τὴν βίην μετὰ τῆς ἄλλου θεότητος. Ἡ δὲ σχολὴ τῶν λογίων οὕτε παρεδέχθη τὸ ψεῦδος τῆς θρησκείας, οὕτε ἀπέκρουεν αὐτὸ ἐπισήμως. Ἐπομεν ἀνωτέρω τὸν λόγον. Ὁ λόγος ἦτο πολιτικὸς. Ἡ θρησκεία παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέτελλε ἰδιαίτερον κεφάλαιον τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, καὶ ἡ τήρησις τῶν θρησκευτικῶν διατάξεων ἦτο τήρησις τῶν πολιτικῶν νόμων, οἵτινες ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς θρησκείας. Γνωστὸν δὲ τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατήγοροι τοῦ Σωκράτους ἐστήριζον τὴν κατηγορίαν αὐτῶν. Ἐκ τῶν εἰρημίων λοιπὸν γίνεται οἰκοθὲν δῆλον ὅτι ὁ χριστιανισμὸς, ὅστις κατὰ τοῦ σήμηνος τῶν ἐθνικῶν θεῶν ἐκήρυττε τὸ δόγμα τῆς μονοθείας, δὲν ἠδύνατο κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς θρησκεία ἐπιτροπευμένη, religio licita, ὡς ἔλεγον τότε. Ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐσκόπει νὰ συνηρασθῇ μετὰ τῶν ἐθνικῶν θρησκείων, συνθηκολογῶν μετ' αὐτῶν· ἐξήτει ὑπὲρ ἐαυτοῦ ἦσαν τὸ ἔδαφος, ἐκθροῦνίζων ἅπαντας τοὺς ψευθεῖς θεοὺς. Ἦδη τὰ νέφη τῆς ἐπιχειμένης μεγάλης τρικυμίας ὑψοῦνται αἵματοβαφῆ εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἀρτισυσταίου Ἑκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅποτε οὗτος ἠγωνίζετο τὸν περὶ τὸν βίαν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἐθνικῆς δεσποδαίμονίας, οἱ Χριστιανοὶ οὕτε ναοὺς ἰδιαίτερους ἠνθίζουσαν νὰ οἰκοδομήσασιν, οὕτε παρηγοίᾳ ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἑθνικῶν. Διὰ τοῦτο βλέπων ὁ ὄχλος ὅτι οἱ Χριστιανοὶ στεροῦνται ἀγαλμάτων καὶ θεῶν,

καὶ ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς τὴν μετὰ τῶν ἐθνικῶν συναναστροφὴν, ἦτις συνεπήχθητο εἰδωλολατρικὰς ὑποχρεώσεις, ἐχαρκτηρίσθησαν αὐτοὺς ὡς ἀθέτους· καὶ οἱ οὕτως συνέβαινε φυσικὸν τι δυστύχημα ἐν σεισμῷ, τρικυμίας κτλ., ἀπιδίδοτο τοῦτο εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, προκληθεῖσαν συνεσίᾳ τῶν ἀθέων χριστιανῶν· οἱ δὲ ἀτυχεῖς χριστιανοὶ ἐξιλέοντο τότε τοὺς σκληροὺς θεοὺς διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν. Καὶ ἔρρεε ποταμῶδον τὸ αἷμα τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τρεῖς βίλους αἰῶνας, γινόμενον σπῆρος δι' οὗ ἐπολλαπλασιαζέτο ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν. Πάντες οἱ χριστιανοὶ ἔτραχον εἰς τὸ μαρτύριον, λέγει ὁ διάσημος Ρουσσώ, καὶ πάντες προσήρχοντο εἰς τὸ βάπτισμα, οὐδὲν ἄλλο ποιούτων τῶν διωκτῶν εἰμὴ νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν πρόδον τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἣν ἐξήτουν νὰ καταπνέωσιν. Ἦρχοντο ἔπειτα οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσασιν πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψῃ ὑψηλὴ τις φιλοσοφία ἐκ τῆς Παλαιστίνης, ἔπου δῆλον ὅτι, ἔλεγον, δὲν ἐφημίσθησαν ποτε φιλόσοφοι μεγάλοι, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔχαιρέτισαν μετὰ περιφρονησεως τὸν Χριστιανισμόν, φρονοῦντες ὅτι οὗτος ἦτο θρησκεία διὰ μόνους τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τὸν ὄχλον, ὡς ἀνόμαζον τότε τὸν λαὸν οἱ κεκλημένοι, κατὰ τινος τῶν νεωτέρων, νὰ ἀναμορφώσασιν αὐτόν. «Πῶς; ἔλεγον οἱ ἐθνικοὶ λόγοι καὶ σοφοὶ» ἔφασκεν ἄνδρες τῆς Παλαιστίνης, ἀδελφοὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ἦλθον νὰ ἐπιβάλλωσι νόμους εἰς τὰ πεπολιτισμένα πνεύματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἦλθον νὰ κηρύξωσι διδασκαλίαν τὴν αὐτὴν εἰς τὸς τοὺς κυρίους καὶ τοὺς δούλους, εἰς τὸς σοφοὺς καὶ τοὺς ἀγραμμάτους, ἦλθον νὰ πείσωσι τὸν κόσμον σὺμπαντα νὰ κλίθῃ γόνυ ἐνώπιον Ἐσταυρωμένου! Πῶς; ὀλίγα βιβλία, ἀνάξια λόγου, ἀμφιβόλου ἀρχαιότητος, ἀναφανέντα παρὰ τῷ μᾶλλον ἐξουθενημένῳ τῆς ὑψηλοῦ λαοῦ, ὅ ἀντικαταστήσασιν τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν Πλάτωνα! Πῶς; διδασκαλία νέα, ἐξελθούσα τῆς Ἰουδαίας, τοῦ καταγωγείου τούτου καὶ τῆς ἐστίας πασῶν τῶν προλήψεων, θὰ κατισχύσῃ τῆς ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς σοφίας; Εἶνε τῶντι ἀναξία λόγου, εἶνε περιφρονητὰ ἢ ὀρεῖ ἀὐτῆ ἰῶν φανατικῶν. «Ὅτε ὅμως ἐκκλητικαὶ παρετήρησαν τὰς ταχίας καὶ κατακλητικὰς κατακτήσεις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐν τοῖς πνεύμασι καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων, πλήρεις ὀργῆς συγγράφουσιν ἰδιαίτερα συγγράμματα, ἐν οἷς υἱοθετοῦσι τὰς παραδοξοτέρας κατὰ τῶν Χριστιανῶν κατηγορίας, ὀνομάζοντες τὸν Χριστιανισμόν δεσποδαίμονιαν ὀλιθρίαν (exitibilis superstitio), δεσποδαίμονιαν φανίαν (superstitio prava) καὶ τιμωρίας ἀξίαν (Σουετῶνιος, Τάκιτος, Πλίνιος, καὶ ἄνδρες ἐκ τῶν λογιωτέρων Ῥωμαίων, καὶ

πολλοί εκ των νεοπλατωνικών φιλοσόφων, ο κυνικὸς καὶ οἱ ἐπικουρεῖοι, Κρίσκιος, Κέλσος, Πορφύριος, Ἰάμβλιχος, Ἰεροκλῆς, Φιλόστρατος καὶ ἄλλοι). Οἱ δὲ αὐτοκράτορες τέλος ἐχαρακτήρισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς Χριστιανούς ὡς ἐχθρούς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, διότι ἐκήρυττον θρησκείαν τοιαύτην, ἣτις ἐστίνεν εἰς τὴν ἄρσιν τῆς ἐθνικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶπομεν ὅτι ἐστηριζέτο ἡ πολιτεία. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ῥώμης ἐκ ψευδῶν πολιτικῶν λόγων κινουμένοι ἔλαβον πολλὰς ἀδυστηρόταται μέτρα κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Ἰδίως ὁ Δέκιος (251), πατριωτικώτερος πάντων τῶν προκατόχων αὐτοῦ, συνέλαβε τὸ τολμηρὸν σχέδιον νὰ ἐξαλείψῃ, εἰ δυνατόν, διὰ παντὸς ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὸ ἴδιον τῶν Χριστιανῶν δι' ἐνὸς γενικοῦ καὶ προσχεδιασμένου διωγμοῦ. Ἐνδύμειεν ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὅτι ἡ πῖσσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου προέκυψεν ἐκ τῆς πτώσεως τῆς ἀρχαίας θρησκείας παραγκωνισθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἠλπίζε λοιπὸν ὅτι ἀνορθῶν τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν διὰ τῆς ἐξουσίας τῆς Χριστιανικῆς, θὰ ἐπανέφερε τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ ἐβίλειαν τῆς Ῥώμης, ἀγνοῶν ὅτι τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τοῦ Κράτους ἔδει νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ θρησκευτικὴ σύγχυσις καὶ ταραχὴ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου ἐπὶ τῆς ἐμφάνσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ λαὸς ἦτο ἄγαν προσκεκολλημένος εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτοῦ. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ λόγιοι οὐτε εἶχον οὔτε ἐτόλμων νὰ εἰσαγάγῃσι ἄλλην θρησκείαν, ἀληθεστέρην τῆς παλαιᾶς. Τίς ἐμαλλε λοιπὸν νὰ ἐξαγάγῃ τὸν κόσμον ἐκ τοῦ χάους τούτου, εἰς ὃ εἶχε βυθισθῆ; Βεβαίως ὁ Θεός, καὶ μόνος ὁ Θεός.

Μεταβίβωμεν νῦν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῆς ἐθνικῆς κοινωνίας, ἣς ἄχρη τοῦδε τὴν θρησκευτικὴν μόνον εἶδον. Εἰς ἐκπλήξιν περιέρχεται σήμερον ὁ Χριστιανὸς ἀναλογιζόμενος τὴν θρησκευτικὴν ἐκπτώσιν τῆς ἀρχαίας ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτῆς πτώσις δὲν ἦτο, κατὰ λόγον φυσικόν, μικροτέρα. Ὁ λόγος λέγομεν ἦτο συνέπης. Ὅποια ἦτο ἡ θρησκεία, τοιαῦτα κατ' ἀνάγκην ὄφειλον νὰ ᾧσι καὶ τὰ ἦθη τῆς κοινωνίας. Δὲν ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποβῆ ἠθικῶς τελειότερος τῶν θεῶν αὐτοῦ. Ἡ μὴ ἠθικὴ θρησκεία δὲν δύναται ἢ ἀνήθικον ἠθικὴν νὰ καταργήσῃ. Ἡ μυθολογία τῶν ἀρχαίων, ἣτις ἀπετέλει τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν βιβλίον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ συνέπης ἱστορία πράξεων ἀνατονομάστων, ᾧν ἦρωες ἦσαν οἱ ἐθνικαὶ θεοί. Διὰ τοῦτο ὁρθῶς ὁ Πλάτων ἀπηγόρευε τοῖς νέοις τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ὀμήρου. Ὁμολογουμένως δὲ ἡ ἐθνικὴ λατρεία ἦτο πολλὰκις συνδεδεμένη μετὰ τοιοῦτων πράξεων,

ᾧς ἡ χριστιανικὴ αἰδώς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατανομάσῃ τις. Οἰκοθεν λοιπὸν γίνεται δῆλον ὅτι ποῖαν ἠθοπλαστικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τοιαύτη τις θρησκεία καὶ λατρεία. Ἐκάστη κακία εἶχε τὸν θεὸν αὐτῆς, καὶ ὁ ἄνθρωπος διαπράττειν αὐτὴν εὐρίσκειτο πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰδιαιτέρου τινοῦ θεοῦ. Οὐδόλως λοιπὸν ἄπορον εἶναι τὰ ἦθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦσαν ὅπως ἐκλελυμένα. Διότι γεγονός ἀναμφίβολον, ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πείρας ἐπικυρουόμενον, εἶνε, ὅτι ὁποῖα ἡ θρησκεία τοιαῦτα καὶ τὰ ἦθη καὶ εἶναι τὰ ἦθη εἶνε καρπὸς τῆς θρησκείας. Ἐὰν δὲ καὶ ἐν τῇ χριστιανισμῶ, ὅστις εἶνε ἡ καθαρὰ τὰ ἀποκάλυψις τῆς τελείας θρησκείας καὶ ἠθικῆς, συναντῶνται ἠθικὰ ἀσχημίαι, συντελοῦσαι πολλὰκις εἰς τὸν δυσφημισμὸν δολοφῆρου Κράτους καὶ λαοῦ, τούτων ἀναμφίβολως αἰτία εἶνε οὐχὶ ἡ θρησκεία, ἀλλ' ἡ ἀπουσία αὐτῆς.

Ἐπιτόλαιος περὶ τὰ ἦθη καθίσταται ὁ Χριστιανὸς ἡ ἡ χριστιανικὴ κοινωνία οὐχὶ εἶναι πιστεύῃ ἀκαθάρατος εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἐυαγγελίου, καὶ συμμορφῶται πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ βίῳ, ἀλλ' ὅταν ἀρχίσῃ νὰ ἀμφιβάλῃ, καὶ διάγῃ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ.

Ἰδίως αἱ κακαὶ συνέπειαι τῆς ἀρχαίας ἐθνικῆς θρησκείας φαίνονται ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ. Ἐκλιπόντος τοῦ περὶ τῆς ἐνόητος τοῦ Θεοῦ δόγματος, συνεξέλιπεν ἡ ναγκαίως καὶ τὸ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδελφότητος αἰσθημα, τὴν δὲ θείαν αὐτοῦ κατέλαβε τὸ αἰσθημα τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἐνταῦθεν ἡ διαίρεσις τῆς κοινωνίας εἰς δούλους καὶ ἐλευθέρους. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ παρ' Ἑβραίοις, οἵτινες εἶχον θρησκείαν μονοθεϊστικὴν, ἦτο ἐν χρόνῳ ἡ δουλεία. Ἀλλ' ἡ δουλεία παρ' Ἑβραίοις περιερίζετο εἰς ὠρισμένον χρόνον. Καὶ κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῆς δουλείας ὁ κύριος παρ' Ἑβραίοις δὲν εἶχε ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ δούλου. Ὁ δούλος παρ' αὐτοῖς ἐθεωρεῖτο ὡς μισθωτὸς ἢ ἀρτοκόμος, δικαιούμενος ἐκ τοῦ νόμου νὰ λάβῃ εἰς ὠρισμένην ἐποχὴν τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ. Ἰδοὺ τι λέγει περὶ τούτου ὁ μωσαϊκὸς νόμος (Λευτ. 25, 39): «Ἐὰν δὲ ταπεινωθῇ ὁ ἀδελφός σου πρὸς σὲ καὶ πρὸς τὸν δούλον σου, οὐ δουλεύσει σοι δουλείαν οἰκέτου» ὡς μισθωτὸς ἢ ἀρτοκόμος εἶσαι σοι, ἕως τοῦ ἔτους τῆς ἀφέσεως ἐργάται παρὰ σοὶ καὶ ἐξελεύσεται τῇ ἀφέσει καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀπελεύσεται εἰς τὴν γενεὰν αὐτοῦ.» Παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ὅμως ἡ δουλεία ἦν ὁ ἀδικώτερος θεσμός. Ὁ ἔχων ἐκ περιστάσεων τυχαίαν τὸ εὐτύχημα νὰ εἶνε ἐλεύθερος, ἐκέκτητο παρὰ τοῦ νόμου ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ἀθλίου δούλου. Διότι νόμος τοῦ κράτους ὑπὲρ τῶν θη

ρίων ὑπέρχεν, ἀπαγορευθὲν τοῖς ἀνθρώποις τὸν φόνον αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων πλάσμάτων νόμος δὲν ὑπέρχεν, ὅστις ν' ἀπαγορευθῆ τοῖς κυρίοις τὰς αἰκίας καὶ τὸν φόνον τῶν δούλων. Τὰ θηρία ἐπροστατεύοντο ἵνα κατασπαράττωσιν ἐν τοῖς ἀμφιθέατροις τοὺς δούλους καὶ αἰχμαλώτους· οἱ δὲ δούλοι ἐτρέφοντο καὶ αὐτοί, ἀλλ' ἵνα ζήτωσιν πολλὰκις τροφὴ τοῖς θηρίοις ἢ εἰς τοὺς ἰχθῆς. Ἀναφέρεται Ῥωμαῖος τις εὐγενής, Πολλίων ὀνομαζόμενος, ὅστις τοὺς ἐν τῷ ἰχθυοτροφεῖῳ αὐτοῦ ἰχθῆς ἔτρεφε πολλὰκις διὰ σαρκῶν ἀνθρωπίνων. Γνωστὸν δὲ εἶναι οὐδεμία ἐπίσημος τραπέζα ἔληγεν ἄνευ ἀνθρωποθύσιαις. Ἦτο τρέφοντινὰ τὸ ἀνθρώπινον αἷμα ἐπιδόρπιον ἀναπόφευκτον τῶν Ῥωμαίων.—Ἡμῖν συγκλητικὸς καὶ ἠραγετο φίλος μου προσφιλέως νὰ με ἐπισκεψθῆ, — ἐγὼ, ἄρ' οὐδ' ἐπὶ παραῖχον κάσας τὰς δυνατὰς περιουσίας, διέτασσον νὰ φρονέωσιν ἕνα δαδλον, ἵνα μὴ τὸν στερήσω καὶ τῆς ἐκ τοῦ θεάματος τούτου ἡδονῆς. — Ἦσο τῆς Ῥώμης μεριστὰν, καὶ σε φρονέει τολμηρὸς σου δούλος· πρὸς ἐκδίκησιν σου θυσιάζονται κατὰ τὴν ἐκφορὰν τετρακόσιοι τοῦ φονέως σύνδουλοι. Ἦτό τις αὐτοκράτωρ, καὶ ἀνομάζετο τέρψις τῆς ἀνθρωπότητος, διότι δὲν ἠρνεῖτο τοῖς ὑπηκόοις τὸ αἷμα, ὅπερ ἐζήτουν μεθ' ἑσῆς καὶ τὸν ἥρτον ἐπιθυμίας. Φημίζεται ὁ Τραϊανὸς ὡς εἰς τῶν ἐξοχωτέρων αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης, καὶ ὅτε κατὰ ἐπέστρεψεν νικητὴς ἐκ τινος ἐκστρατείας, ἐορτάζει τὸν θρίαμβον αὐτοῦ δι' ἀγῶνων, ἐν οἷς κατασπαράσσονται ὑπ' ἀλλήλων δέκα χιλιάδες μονομάχων καὶ ἑνδεκα χιλιάδες θηρίων καὶ ὑπερσπαινεῖται διὰ τοῦτο ὁ Τραϊανὸς ὑπὸ Πλινίου, ἀνδρὸς ἐκ τῶν μάλλων μεμορφωμένων Ῥωμαίων, λέγοντος εἶναι τὸ θέαμα τοῦτο τῆς ἀνθρωποκτονίας εἶνε τοιοῦτον ὡστ' ἐμπνέει εὐγενῆ αἰσθηματὰ καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Πράγμα παραδόξον! Καὶ σημειώσατε εἶναι τὰ τοιαῦτα θεάματα δὲν ἦσαν σπάνια, οὐδ' ὀλιγώτερον ἀνθρωποκτόνα. Ἐν διαστήματι ἐνὸς μηνὸς κατακρουροῦντο πολλὰκις ὑπ' ἀλλήλων καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων εἴκοσι μέχρι τριάκοντα χιλιάδων δούλων καὶ αἰχμαλώτων. Καὶ ἔτρεχον οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ μυριόβενκα ταῦτα ἀνθρωποσφάγια μετὰ τῆς μεγαλειότητος σπουδῆς καὶ προθυμίας, ἵνα ἀπολαύσων ἐγγενῶν θεαμάτων, ὡς ἔλεγεν ὁ Πλίνιος, ἔτινα προκαλοῦσι παρὰ τῷ θεατῇ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον! Γνήσιοι συμπατριῶται τοῦ Καλιγούλα καὶ τοῦ Νέρωνος, οἵτινες ἐλυποῦντο, διότι δὲν εἶχον ἔκπασαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς ἕν σῶμα ἠνωμένην, ἵνα κατακόψωσιν αὐτὴν δι' ἐνὸς καὶ μόνου κτυπήματος, ἐφρόντιζον καὶ αὐτοὶ διὰ καταλλήλων θεαμάτων νὰ ἀνακτύξωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν μεγαλειότητα, περιφρόνησιν πρὸς τὸν

ἄνθρωπον. Ὅποια ἀνθρωπομορφὰ τέρατα δὲν εἶχε νὰ ἐξημερώσῃ ὁ Χριστιανισμός! Καὶ σημειώσατε προσέτι εἶναι ἐκ τῶν θεαμάτων τούτων δὲν ἔλειπον συνήθως καὶ αἱ γυναῖκες.

Εἰσελθόμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰκογενεῖαν. Ὁ νόμιμος γάμος ἀπεκρούετο. Αὐτοκράτορες, τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους κηδόμενοι, ἔθεντο νόμους κατὰ τῆς ἀγαμίας. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι καὶ πάλιν δὲν ἠθέλον νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὑπὸ τοιαύτης συνθήκης ὁ γάμος δὲν ἦτο γάμος, οὔτε βιωτὸς ὁ οἰκογενειακὸς βίος. Ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν ἐλαχίστην πολλὰκις ἀφορμὴν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ τὴν σύζυγον. Ἡ δὲ μήτηρ εἰς τὸ πείσμα τοῦ συζύγου ἦν ἐδίσταζε νὰ ἐκθέσῃ τὸ τέκνον αὐτῆς εἰς τὰς ὁδοὺς, ἔπου ἀπέθνησκεν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης, ἢ εἰς τὰ ὄρη ἔπου κατέτρωγον αὐτὸ τὰ ἄγρια θηρία.

Τοιαύτη συνένομος ἡ θρησκευτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακὴ κατάστασις τοῦ ἐθνισμοῦ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νέου θρησκείματος, ὡς αὐτὴ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας. Ἡ θρησκεία, ἣτις κατὰ τὴν ἀρχέγονον αὐτῆς περίοδον ἦτο μονοθεϊστικὴ, προδόντων τῶν αἰώνων, παρεμορφώθη ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχομεν τὸ κορυφωμα τῆς θρησκευτικῆς πτώσεως, θεοποιηθέντων τῶν πάντων πλὴν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκφορὰν τοῦ Βοσσοῦτου. Ἡ ἀνθρωπότης ἀπολέσασα ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ τὴν ἀληθῆ περὶ θεότητος ἰδέαν ἐκλίνε γόνυ ἐνώπιον θεῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐλάτρευον ἡμιώματα ψευδῶν θεῶν, εἰδωλα, φῦτα καὶ ζῶα.—Τὰ δὲ ἦθη, ἐκ τῆς θρησκείας, ὡς εἶδομεν, ἀπορρέοντα, κατήτησαν καὶ αὐτὰ οἰκτὰ καὶ ἐλεηνά. Οἱ ἱεροὶ δεσμοὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐχαλαρώθησαν. Ἐν δὲ ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἐπεκράτει ὁ νόμος τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ οἱ ἄνθρωποι, πάντες ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, διηροῦντο εἰς προνομιοῦχους κυρίους καὶ εἰς ἀτυχεῖς δούλους. Καὶ ἦσαν οἱ τελευταῖοι περισοότεροι τῶν πρώτων κατὰ ἕν τρίτον, καὶ ἐστεροῦντο τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων τὰ δύο τρίτα τῆς ἀνθρωπότητος ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς τρίτου τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν.

Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός.

Ὁμολογουμένως ὁ ἕλλησις περιοῦσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐκέκτητο θρησκείαν τοιαύτην, ἣτις ἀνεβίβαζεν αὐτὸν ὑπεράνω πάντων τῶν ἄλλων λαῶν. Ἐν ἐποχῇ δὲ, καθ' ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ ἄλλοις διανοητικῶς ἀνεπτυγμένοι λαοὶ ἠρτίθμον ἀπειραγίθμους θεότητας, προσωποποιήσεις πολλὰκις τῆς κακίας, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ὡς πρῶ-

τον ἕρθηρον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐκήρυττε τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς μόνου Θεοῦ, δημιουργοῦ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δὲ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέα θεωρεῖται, ἢ ἐπὶ τῇ βίβλῳ τῆς Πεντατεύχου παρεδέχοντο οἱ Ἑβραῖοι εἶνε καὶ σήμερον ἐτι ἡ ἐπικρατοῦσα θεωρία παρὰ τὴν καταβαλλομένην ὑπὸ τινῶν τῶν ἐπιστημόνων προσπαθείαν πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς διὰ τῆς θεωρίας τῆς φυσικῆς ἀνελιξέως. Ἀλλὰ καίτοι ἡ Π. Δ. περιείχε ἀληθεστάτην περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν καίτοι ὁ Δεκάλογος τοῦ Μωυσέως, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἔθους ἐρημίας, ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὴν τελειότατον κώδικα τῆς ἠθικότητος, οὐδὲν ἦν ἡ οὐδαμῶς θρησκεία δὲν ἦτο ἡ τελειοτάτη ἀποκάλυψις τῆς θρησκευτικότητος, καὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ δὲν ἐπαύσατο ποτε τρέφων ἐνδόμυχον ζῶσαν ἐλπίδα περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος. Ἡ ἐλπὶς αὕτη, ἣτις, χρονολογούμενη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν πρώτων ἀνθρώπων, διεδόθη παρ' ἑκαστοῖς λαοῖς, κατέστη ζῶσα τέτρα ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Πῶς τοῦτο; δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα. Ἀναγράφομεν μόνον ἀπλῶς τὰ πράγματα, καθὼς ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ὕψιν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἔθνικῶν ἐπισκεπτόντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν Παλαιστίνην, ὅθεν, κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους αὐτῶν, περιεμένετο Σωτὴρ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γένους. Τινὲς δ' ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ἐπιτηδεύοντες ἐμμεταλλεύομενοι τὰς κοινὰς ταύτας καὶ καθολικὰς προσδοκίας, παρέστησαν αὐτοὶ ἐαυτοῦς ὡς Σωτῆρας τοῦ κόσμου (Δοσίθεος, Σίμων ὁ Μάγος, Μένανδρος καὶ ἄλλοι). Καὶ ἀληθὲς μὲν ἐτι ἡ πτώσις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βασιλείου συνετέλεσεν εἰς τὴν παρὰ τῷ λαῷ σύγχυσιν τῶν περὶ Μεσσίαν προσδοκιῶν αὐτοῦ, ὥστε νὰ νομίζῃ οὗτος ἐτι ὁ Μεσσίας μέλλει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς δουλείας, ἰδρῶν κοσμικὸν βασιλείου, ἀλλὰ παρὰ πολλοῖς ὁ πόθος ἐμμενεν ἀμύγης καὶ ἀνόθευτος, πόθος περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐφρόνου, ἐτι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὅστις σπουδαίως παρεμορφώθη διὰ τῶν παρερμησιῶν τῶν διδασκάλων αὐτῶν, δὲν ἐξήρκει πρὸς σωτηρίαν, καὶ προσεδόκων ἀνυπομότως Σωτῆρα, προεπαγγελθέντα ἄλλως τε πολλακις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτο ἔμα ἐμφανισθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ἦτο ὁ ἀληθὴς Μεσσίας, καίπερ μὴ φέρων τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ κοινῶς προσδοκωμένου ἐλευθερωτοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βασιλείου, ὅμως ἐχαιρετίσθη παρὰ τῷ λαῷ μετὰ τῶν ἐλπίδων ἐκείνων, μεθ' ὧν ἀποδέχεται τῆς τῶν Σωτῆρα του. Μόνον δὲ ἡ μερὶς τῶν ἀρχόντων καὶ ἡ σχολὴ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἔλαβον κατὰ τοῦ Ἰησοῦ στάσιν ἐχθρικήν, βλέποντες ἐτι τὰ ἰδιαιτέρα αὐτῶν συμφέροντα παρεβλάπτοντο ἐκ τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἣτις ἤρξατο ἐγκαινιζομένη διὰ τῆς νέας διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Ταπεινὸς καὶ ἄσημος παρὰ τὰς κοινὰς προσδοκίας, ἄνευ ἡγεμονικῆς αἰγλης καὶ ὕλικῆς δυνάμεως, συνοδευόμενος ὑπὸ τινῶν μόνων Ἰουδαίων, καὶ τούτων ὅχι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων καὶ λογιστῶν, ἐξέρχεται κατὰ πρόωτον εἰς τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, δηλῶν ἐπισήμως ἐτι ἦλθε νὰ ἰδρῶσῃ οὐχὶ κοσμικὸν βασιλείου, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἣτις θεμελιούται ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς ἀνθρωπότητος εἰς αἰῶνα τοῦ ἔκταντα. Καὶ παρατηρήσατε πόσον ἀπλοῦς ἦτο τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ὁ τρόπος. Περὶ τῶν ὑψηλοτέρων ζητημάτων ὀμιλεῖ τὴν ἀπλουστάτην γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν ἣτις πηγάζει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ὁ δὲ λαὸς ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ ὑψηλῇ σοφίᾳ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ ἔρασε μετὰ θαυμασμῶν: «πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μαθητῶς;» καὶ ζητεῖ διὰ τοῦτο τε καὶ διὰ τὰς λυσιπᾶς αὐτοῦ εὐεργασίας νὰ ἀνακηρύξῃ αὐτὸν βασιλεῖα (Ἰωάν. 6. 15). Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς ἐπαναλαμβάνει λέγων, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (Ἰωάν. 18. 36), καὶ κρύπτεται ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναρχῶν πάλιν εἰς τὸ ἔθος αὐτῶς μόνος (6. 15). Οἱ ἐχθροὶ ὅμως τοῦ Ἰησοῦ, διαστρέφοντες τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ λαοῦ, κατηγοροῦσιν αὐτοῦ παρὰ τῇ Ῥωμαϊκῇ ἀρχῇ, λέγοντες ἐτι ἐπιδιώκει τὸν Ἰουδαϊκὸν θρόνον, καὶ κατορθοῦσιν οὕτω ὅπως ὑποστῇ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου τὴν προσωρισμένην ἐνωπὴν ἐξελικτικὴν κοινήν. Ἀλλ' ἐκτοτε παραδόξως ἡ κίνησις, ἣτις ἄχρι τοῦδε περιοριζέτο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Παλαιστίνης, μεταδίδεται εἰς τὰ ἑτραπέρατα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ἀπόδεικα Ἰουδαῖοι, τὸς ὁποῖους ὁ Ἰησοῦς εἶχε καλέσει πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μαθητῶς καὶ ἀποστόλους, τῶς δειλοὶ, ἐγκαταλείποντες τὸν Διδάσκαλον αὐτῶν κατὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, γίνονται ἤδη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ θαρραλεώτεροι καὶ τολμηρότεροι ἄνθρωποι, ἐπιχειροῦντες τὸ τολμηρότερον καὶ δυσσεπτικότερον τῶν ἐπιχειρημάτων.

Ποῦον δὴλα δὴ; Νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸν κόσμον ἐκείνον, οὕτινος τῆς καταστάσεως ἀτελεῖ εἰκόνα εἰδομεν ἀνωτέρω, καὶ νὰ κηρύξωσιν ἐν ὀνόματι ἐνὸς Ἐστιαρωμένου λέγοντες Ἄνδρες Ἕλληνας καὶ Ῥωμαῖοι, ἡ θρησκεία τῶν πατέρων ἡμῶν εἶνε ψευδής, καὶ ὀφείλετε νὰ ἀσπασθῆτε τὴν νέαν ταύτην θρησκείαν, ἢ νομίζομεν ὅμιν ἐκ τῆς Παλαιστίνης. Οἱ θεοὶ οὗς ἄχρι τοῦδε ἔλατρεῦσατε, εἶνε ψευδεῖς, ἀληθὴς δὲ Θεὸς εἶνε ὁ Ἰησοῦς, ἐν ἑστραύρωσαν ἐν Ἰερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι. Ἄνδρες σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι, εἶνε ψευδὴς ἡ ἰδέα ὑμῶν, ἐτι

ὄσον νὰ ὑπάρχωσι δύο θρησκείαι, μία διὰ τοῦς ἀμαρτῆς καὶ ἄλλη διὰ τοῦς σοφοῦς. Ἡ θρησκεία, ἢ ἀπόστολοι τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου εὐαγγελιζόμεθα ἡμεῖς, εἶνε προσωρισμένη δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοῦς ἀνθρώπους, θαυμασίας ἐκανοποιούσα τὰς εὐγενεῖς τάσεις καὶ πόθους συμπάσης τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Ἄνδρες βασιλεῖς, οἵτινες διευθύνετε τὰς τύχας τῶν λαῶν, ἀπατάσθε ἐτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε ἐχθρὸς τοῦ κράτους, ἀπ' ἐναντίου μάθετε ἀπ' ἡμῶν, ἐτι ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ μέλλει τοῦ λοιποῦ νὰ καταστῇ τὸ ἀσφαλὲς θεμέδιον τοῦ ἀληθοῦς μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῶν κρατῶν. Διὰ τοιούτων κηρυγμάτων κατορθώσαν οἱ ἀπόστολοι τῇ δυνάμει πάντως τοῦ Θεοῦ νὰ κατακρημνίσωσι τὰ εἰδῶλα τῆς πολυθείας, διδάσκοντες ἐτι εἰς μόνος Θεὸς ὑπάρχει δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ καθαρῶσιν τὴν καρδίαν τῆς ἀνθρωπότητος πεπληρωμένην καιῶν, φυτεύοντες ἐν αὐτῇ τὰς καλλικάρπους ἀρετῶς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας νὰ ἔρωσι τοῦς φραγμοῦς, οἵτινες ἐχάρηζον ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἔθνη καὶ νὰ καταργήσωσι τὸν σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον θεσμόν τῆς δουλείας, κηρύττοντες τὴν ἀδελφότητα πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀνυψώσωσι τὴν ἐκαπεινωμένην γυναικίαν καὶ νὰ δδηγήσωσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ἢν ἀπὸ εἰκοσι περὶ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐπαύσατο προβαίνουσα.

Ἡ μεγάλη αὕτη μεταβολὴ ἡ πραγματοποιηθεῖσα ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ πρὸ εἰκοσι αἰῶνων εἶνε Ἰστορικὴ, οὐδὲμίαν ἀμφιβολίαν ἐπιδειχόμενη. Ἀμφιβάλλεται μόνον ὑπὸ τῶν νεωτέρων σκεπτικῶν τίς ὁ ἀληθὴς αἴτιος τοῦ ἱστορικοῦ τούτου φαινομένου. Ὁ πιστὸς χριστιανός, ὅσον ὀλιγομάθης καὶ ἂν ἦ, γνωρίζει ἐτι σὺμπασα ἡ ἀνθρωπότης πεσοῦσα ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς ἐχρηξέει ἀνορθώσεως. Ἡ δὲ ἀνὸς ὁ ρθωσις αὕτη ἐγένετο διὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Τοῦτο ἔστιν ἕρθηρον σπουδαιότατον τῆς πίστεως ἡμῶν. Τινὲς ὅμως τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων ἀξιοῦντες νὰ ἐξηγήσωσι τὰ πάντα ἀνθρωπίνως, πᾶσαν ὑπερφυσικὴν ἐπέμβασιν ἀποκρούοντες, ἐξηγοῦσι καὶ τὴν διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνορθώσιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τινος φιλοσοφικῆς σχολῆς, συγχρόνου τῷ Χριστιανισμῷ, λέγοντες ἐτι οὗτος εἶνε ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος κελίνης. Ἡ προσβαλλομένη αὕτη φιλοσοφία εἶνε ἡ τοῦ Τακίτου, τοῦ Ἐπικτήτου, τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, τοῦ Σενέκου καὶ τῶν Στωικῶν ἐν γένει φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὧν τὰ ἠθικὰ διδάγματα συναφάνουν φαινομενικῶς πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ψευδής, οὐδόπως δυναμένη νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἡμέτερον ζήτημα. Ἐν πρώτοις δεῖν

νὰ γνωρίζωμεν ἐτι οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ ἀνωμολόγουν τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας. Καὶ οἱ ὀλίγον περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι γνωρίζουσι τί ἔλαγε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρὸς τοῦς συμπολίτας αὐτοῦ ὁ ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος Σωκράτης: «Καθεύδοντες, ἔλαγε, διατελοῦτε ἂν, εἰμὴ τινα ἄλλον ἢμῖν ὁ Θεὸς ἐπιπέμψῃ, κηδόμενος ὑμῶν.» Καὶ οἱ λόγοι οὗτοι δικαίως ἐξελήφθησαν προφητικῶς σημαίνοντες τὸν Ἰ. Χριστόν, οὕτινος καὶ πρόδρομος ἐν τῷ ἔθνεσιν ἐπανομάσθη ὁ Σωκράτης διὰ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ περὶ ἀρετῆς διδασκαλίαν. Ἐπειτα δὲ μὴ λησμονώμεν ἐτι καθ' ἢν ἐποχῇ διετυποθῆτο ἡ ἐν λόγῳ φιλοσοφικὴ διδασκαλία ἐν τοῖς γραφείοις φιλοσόφων τινῶν ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἐπηράξουσα ἐπαισθητῶς καὶ τοῦς φιλοσόφους ἐκείνους, οἵτινες κατὰ τὴν γνώμην τῶν νεωτέρων ὑπερκριτικῶν ἦσαν κεκλημένοι νὰ ἀναμορφώσωσι τὴν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθήμενην ἀνθρωπότητα. Ἄλλως τε μὴ ἀπατάμεθα κρινόντες τὰ πράγματα ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ὕψους. Ἡ Στωικὴ φιλοσοφία συναφάνει μὲν ἀληθῶς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, κατ' οὐσίαν ὅμως διέφερον οὐσιωδῶς τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς. Ἀπλή τις ἀντιπαραβολὴ τῶν δύο διδασκαλιῶν θὰ δεῖξῃ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν. Κατὰ τοῦς Στωικοῦς ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶνε ὄρατον ὄνειρον ἢ τοῦλάχιστον γνώσις ἀβεβαία ἐν τῷ Χριστιανισμῷ τὰ πάντα ἀδράζονται ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς μελλούσης ζωῆς. Ὁ Στωικὸς περιφρονεῖ τὴν λύπην ὡς τι ἀνύπαρκτον ὁ δὲ χριστιανὸς θεωρεῖ αὐτὴν ὡς πραγματικὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ δοκιμασίαν. Ὁ Στωικὸς διατίθησιν ἑαυτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ διαρρηγνύει βιαίως τοῦς δεσμοῦς τοῦς συνέχοντες αὐτὸν μετὰ τοῦ βίου. Ὁ δὲ μαθητῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἀνομολογεῖ, ἐτι μόνος ὁ Θεὸς εἶνε ὁ αἴτιος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἐτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν θέσιν, εἰς ἢν ἐκάλεισεν αὐτὸν ὁ ὑπέρτατος Κύριος. Κατὰ τοῦς Στωικοῦς ὁ σοφὸς εἶνε ἴσος καὶ ἀνώτερος μάλιστα τῶν θεῶν διότι κατὰ τὸν Σενέκου, οἱ μὲν θεοὶ πράττουσι τὸ ἀγαθὸν κατ' ἀνάγκην, ὁ δὲ σοφὸς κατ' ἀρετὴν ὁ χριστιανὸς ἀπ' ἐναντίας, οὕτινος πρώτιστον καθήκον εἶνε ἡ ταπεινώσις, θεωρεῖ βλασφημίαν νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο συμπαράνκει ὁ εὐσεβέστατος χριστιανὸς φιλόσοφος Ἀβγουστος Νικόλαος μετὰ τοῦ περικλεοῦς Βιλλεμαίνου, ἐτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ κατορθώσωσι τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἐτελεῖτο ἐν αὐτοῖς, μόνος δ' ὁ Χριστιανισμὸς ἡδυνήθη νὰ ζωογονήσῃ τὸ ἀνθρώπιον πνεῦμα καὶ νὰ συνδέσῃ τὰ ἔθνη πρὸς

κ λ λ η λ α. Ἴδον τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἀναπόφευκτον συμπέρασμα, ὑπερ ἐκείνου ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας. Πῶς δὲ καταρθεσθῆναι ἢ ἐν τῷ κόσμῳ ἐγκαταστάσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦτο ἀποτελεῖται τὸ θέμα ἄλλης ἰδιαίτης μελέτης.

Χ. Ι. Τόσπετάκης

ΑΝΑΓΚΗ ΚΛΗΡΟΥ ΔΕΙΟΥ ΚΑΙ ΙΚΑΝΟΥ (1)

Ἡ προσήκουσα διεξαγωγή ἐκάστης ἐργασίας χρήζει ἱκανῶν καὶ ἀξίων ἐργατῶν. Τὴν στοιχειώδη ταύτην ἀλήθειαν κατανοοῦντες εἰς τὰς ἡμετέρας ἐργασίας προσλαμβάνομεν ἐργάτας ἀπεργασίας ἐγγύς πρῶτον ἀποστολικῆς καὶ δραστηρίως ἱκανότητος ἐμπόριον δέ, βιομηχανία, πολιτεία, ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν ὀρισμένα προσόντα ἀνάλογα πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν φύσιν τῆς ὑπηρεσίας τῶν.

Ἡ περὶ προσόντων αὕτη ἀξιολογία, δικαία καὶ εὐλόγος ἐν παντὶ σταδίῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργότητος, ἐπόμενον εἶναι νὰ ἰσχύη μάλιστα προκειμένου περὶ κλήρου. Χειροτονία κληρικοῦ ἀναξίου καὶ ὕβρις εἶνε βαρεῖα καὶ ἀσέβεια ἐσχάτη πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν ὅποιον στοιχειώδεις καὶ ἀπαραίτητον καθήκον ἔχομεν νὰ τάσσωμεν ἐντολοδόχους αὐτοῦ συνειδόμενοι τὰ ἐκ τῆς ἐντολῆς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα καὶ φέροντες τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν καὶ εὐδόκιμον αὐτῆς ἐνάσκησιν ἀπαιτούμενα προσόντα, καὶ ἐγκλημα δεινὸν καὶ θανάσιμον εἶναι κατὰ τῶν πιστῶν, τοὺς ὁποίους κληρικὸς ἀνάξιος ἐκτυφλώσων ἢ σκανδαλίξων αὐτοὺς ὁδηγεῖ οὐχ εἰς σωτηρίαν ἀλλ' εἰς ἀπώλειαν.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη μεμορφωμένοι κληρικοὶ, ἀξίου τῆς κλήσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς του, πάντοτε ἱερά, περισταταί σήμερον ἰερωτέρη ἐκ τῆς καθόλου ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ συγχρόνου χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἡ πίστις καὶ ἡ εὐσέβεια δὲν εἶνε πλέον πατροπαράδοτοι καὶ κληρονομικαί. Ἀὐτοὶ ἀσφαλεῖς πεποιθήσεις σχηματίζονται δι' ἐπαρκῶν ἀποδείξεων ὅπως πιστεύσῃ τις ἀπαιτεῖ νὰ πεισθῆ, ἢ δὲ μετὰ πειθούς αὕτη πίστις πρέπει νὰ χαρακτηρῆται καὶ νὰ ἐμπνέῃ ἰδίᾳ τὸν ἱερέα ὑπεύθυνον ἀπέναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πρὸς διδασκίαν καὶ ἐμπέδωσιν αὐτῆς. Καθ' οὗτος χρόνους ἐπιτηδεῖα καὶ ἀσυνείδητος ἐπιστημονικὴ ἀίρεσις καὶ τὴν ἐπιστήμην παραχρησάτουσα καὶ τὴν ὑψίστην καὶ καθολικὴν αὐτῆς ἀντιπροσωπεῖται θρασείως σφετεριζομένη ζητᾷ μὴδενὸς φειδομένη μέσου νὰ ὑψώσῃ τὴν ἐρου-

(1) Ἐκ τοῦ προαγγελθέντος συγγράμματος τοῦ κ. Μ. Γαλανοῦ.

θροῦ σημαίαν τῆς ἐπὶ τῶν ἐρεπίων τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου, καθ' οὗτος χρόνους ὑπάρχουσιν ἄφρονες μὴ σιέροντες νὰ παρατηθῶσι τοῦ κατὰ τὸ κλήρου πολέμου ἔστω καὶ ἂν οὗτος συνίστατο ἀποκλειστικῶς ἐν Χριστοστόμῳ, καθ' οὗτος χρόνους ὅμοις κοινωνικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἔμπεροι πόθοι ὕλικῆς εὐδωκίας κερτῶνσι καθημερινούς δεινούς πειρασμούς εἰς πολλοὺς τῶν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἐρεῦνης ὑπεκκαίει καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλουστέρων, καθ' οὗτος χρόνους παρὰ τοὺς κήρυκας τοῦ ἐγώτισμοῦ καὶ τοὺς ἀποκλειστικῶς ὑπερημάχους τῶν αἰσθησῶν ἀναφαίνονται οὐκ ἀπαιτοῦντες τὴν παρβασιλείαν τοῦ καθήκοντος καὶ τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην πρᾶσις τῶν διατυποῦσι πρὸς τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἀνθρώπων ἐν ὁλοκλήρῳ σφαιρῶν, καθ' οὗτος χρόνους ὁ ὕλισμὸς ἀξιοῖ νὰ ἐπιβληθῆ ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐν ταῖς τέχναις, ἐν τοῖς ἡθικοῖς, ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἢ δὲ συνειδήσει τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀξιοῖ ὅπως ὁ χριστιανισμὸς ἀποκορῶσθαι αὐτὸν πανταχόθεν καὶ ἐκκαθιδρόσῃ καὶ ἰσχυρὸν τὴν βασιλείαν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ πληρῶν ἀρμονικῶς τὰ σύγχρονα πνευματικά, ἠθικά καὶ κοινωνικά ἰδεώδη, κατὰ τοιοῦτους χρόνους ὁ χριστιανικὸς κληρὸς δὲν δύναται νὰ μένῃ ἔξω τοῦ σφοδρατάτου καὶ σπουδαιωτάτου τούτου τῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὀφείλει νὰ τάσσηται μετὰ τῶν προμάχων αὐτοῦ γινόμενος λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀπόστολος ἀγνὸς καὶ διάκρυος τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, φωτίζων, στήριζων, βοηθῶν, ἐνισχύων, ἀνακαίνιζων, σώζων καὶ δικαιολογῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ διὰ τῆς ἀπαραίτητου καὶ καταφανοῦς, ἐπ' ἀγαθῶ χρησιμότητος αὐτοῦ.

Οἱ θεσμοὶ καὶ τὰ συστήματα δὲν πρέπει βαβαίως νὰ κρίνονται ἐκ τῆς πλημμελοῦς πολιτείας ἐκείνου εἰς οὗτος εἶνε ἐμπειριστικῆς ἢ τῆρησις καὶ ἢ ἐφαρμογῆ αὐτῶν καὶ ἢ διαφθορὰ τῶν προσώπων δὲν ἰσχύει νὰ μείωσῃ ἐν τῇ ἐστίᾳ αὐτῶν τὴν ἀγνότητα καὶ ἰερότητα τῶν ἀρχῶν. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως συγχέουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ συστήματα καὶ τοὺς θεσμούς μετὰ τῶν προσώπων δι' ὃν τελεῖται ἢ λειτουργία καὶ ἢ ἐφαρμογῆ τῶν καὶ σχηματίζουσι κοινὰς τὰς περὶ αὐτῶν κρίσεις καὶ πεποιθήσεις. Καὶ ἐκ τούτου συνέβη νὰ ἐπιφθῶσι πολλοὶς αἱ ἀτέλειαι, τὰ δυνεῖδη, τὰ ἐκ κλήματα ἀναξίων λειτουργῶν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἥτις, θρησκεία τῆς ἀληθείας, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀντικακίας, τῆς ἐλευθερίας, τῆς προόδου, τῆς ζωῆς ὑπελήφθη ἀδίκως καὶ διεστῆθη ὡς θρησκεία τῆς ἀμαθίας, τῆς ἐμπαθείας, τῆς μισαλλοδοξίας, τῆς τυραννίας, τῆς ἀντιθέσεως, τῆς νεκρώσεως, καὶ ταῦτα ἔπαυσε παρ' ἀνθρώπων

ἐγκυρωμένων διὰ τὰ φῶτα αὐτῶν καὶ τὴν ἐλευθεροφροσύνην.

Ἄλλ' καὶ τῶν πλανῶν τούτων καὶ τῶν διαστρεφῶν παραλειπομένων ἢ ἀνάγκη κλήρου ἀξίου τῆς μεγάλης αὐτοῦ καὶ σωτηρίου ἀποστολῆς ἐπιβάλλεται ὑπ' αὐτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν ὑψίστων τῆς ἀνθρωπότητος συμφερόντων. Ἡ νεκρωσις θεσμῶν ζωτικῶν καὶ ἐξόχων ἐνδιαφερόντων εἶνε καθ' ἐστίην κακὸν ὀλέθριον, ἢ δὲ νεκρωσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς μοναδικῆς ταύτης πηγῆς τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, εἶνε τὸ ὀλεθριώτατον πάντων τῶν κακῶν. Ὅτι ἀπειλεῖ τὴν γῆν ἂν ὁ ἥλιος ἐπαυεν ἐκχύνων ἐπ' αὐτὴν τὰ φωτεινὰ καὶ ζωογόνα αὐτοῦ κύματα, ἀμυδρὰν μόνον δύναται νὰ παράσῃ εἰκόνα τοῦ β,τι ἢ ἀνθρωπότητος θὰ ἐκασθεν ἂν ἐξέλειπεν ἢ ἐπ' αὐτὴν ζωοποιὸς ἐπίδρασις τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ αὐτῆς ἡλίου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀ' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐφανερῶδη οὗτος εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν, ἵνα ἐφαρμοζόμενος ἐπαγάγῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν καὶ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν δύνατὴν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ τε ἐπιγείου καὶ τοῦ αἰθέρου αὐτοῦ προορισμοῦ.

Ἄλλ' ἢ ἐπιτυχῆς καὶ σάτιρα οἰουδύποισ ἐυστήματος καὶ θεσμοῦ ἐφαρμογῆ χρήζει ἱκανῶν καὶ ἀξίων αὐτοῦ ἀντιπροσώπων καὶ λειτουργῶν. Προσήκουτες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ θεσμοὶ εἶνε ἀνεφάρμοστοι ἄνευ προσωπικοῦ ἐπαρκῶς πρὸς αὐτοὺς μεμορφωμένου καὶ περαιομένου καὶ εὐσυνειδήτους ὑπὲρ αὐτῶν ἐργαζομένου' τοῦ ἀκράτου δὲ καὶ ἀναγκαίου τούτου νόμου δὲν εἶνε ἀπληλαγμένη ἢ θρησκεία. Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς πρὸς διδασκίαν τοῦ ἔργου του ἐξέλεξε καὶ προπαρεσκεύασε δοκίμους ἐργάτας, ἄνευ δὲ τῶν χριστιανῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διδασκῶν αὐτῶν, ἄνευ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ χριστιανικῆς αὐτῶν ἐργασίας δὲν θὰ ἐξηπλοῦτο τόσῳ θανυμασίως ἢ χριστιανικῆ κοινωνία καὶ δὲν θὰ ἔδρασε τοὺς περιφανεστάτους τῶν θριαμβίων τὸ πνεῦμα τὸ χριστιανικόν.

Ὅτε ἠθογράφει τὸν ποιμένα τὸν καλόν, ὅτε ἔλεγεν «ὕμεις ἐστέ τὸ βλασ τῆς γῆς», «ὕμεις ἐστέ τὸ φῶς τοῦ κόσμου» ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καθώριξε τὰ προσόντα τὰ ὅποια πρέπει νὰ φέρωσιν οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ καὶ οἱ λειτουργοί, κατεδείκνυε δ' ἕνα τὴν σπουδαιότητα τοῦ ὑποουργήματος αὐτῶν. Καὶ ὅτε ὁ Παῦλος ἔγραψεν ὁποῖος τις πρέπει νὰ ᾄησῃ ὁ προεστὰς τοῦ χριστιανικοῦ κλήρου καὶ τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας, ὁ Ἐπίσκοπος, νηφάλιος, σώφρων, κόσμιος, φιλόθεος, διδασκτικός, μὴ πάρονος, μὴ πλήκτης, μὴ αἰσχροκερδής, ἀλλ' ἐπιεικής, ἄμαχος, ἀφιλάργυρος, καὶ μαρτυρίαν

καλήν ἔχων ἀπὸ τῶν ἐξωθεν, καθώριξε ἐν γένει ὁποῖος τις πρέπει νὰ ᾄησῃ ὁ κληρικός καὶ κατεδείκνυε τὴν σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Τὸ Οἰκουμενικὸν ἔρα Πατριαρχεῖον, ἂν θέλῃ νὰ ᾄησῃ ἕσσα Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἂν θέλῃ νὰ διαμορφώσῃ ἀληθῆ χριστιανικὴν κοινωνίαν — ἄνευ δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου οὐδένα σκοπὸν ἔχει πᾶσα χριστιανικὴ ἐκκλησία — ὀφείλει νὰ διαμορφώσῃ κληρὸν καθωπλισμένον διὰ πάντων τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ τῶν προσόντων καὶ δυνάμενον νὰ δράσῃ λόγῳ καὶ ἔργῳ ὑπὲρ τοῦ κράτους τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς.

Μιχαὴλ Ι. Γαλανός.

ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΥΠΟ ΤΡΙΣ ΜΟΝΟΝ ΟΥΡΕΣ ΕΒΕΤΑΖΟΜΕΝΗ
ΥΠΟ
ΔΗΜ. ΖΩΜΠΟΛΙΔΟΥ
Δ. Φιλ. καὶ Νομ.

Ἐπειδὴ μετὰ μεγίστης τῆς λύπης παρετηρήσαμεν ὅτι τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου μαθήματος ἢ καθόλου ἀξία καὶ τὸ χρησίμῳ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ βίου ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου καὶ τοῦ μέλλοντος ἰδέως τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ὀρθῶς γινώσκεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς πολυτέλειά τις βλαβερὴ ὑπὸ τῶν οἰομένων τὰ βέλτεστα εἰδέναι τε καὶ λέγειν θεωρεῖται, διὰ ταῦτα δίκαιον ἕμα καὶ λυσιτελεῖς ἐκρίναμεν νὰ ἐξάραμεν ἐνταῦθα ἑρεῖς μόνον ἀρετὰς αὐτοῦ, τὰς καὶ κυριωτάτας, δι' ὃν, γινώσκομεν, πολλὰ μὲν τὰ ἀγαθὰ τῇ φιλίᾳ Πατρίδι προσγενησονται, πλείονα δὲ τῇ μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τὰ ἐφόδια οἱ ταύτης λειτουργοὶ προσκησονται. Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ ἐν χρόνῳ τῷ δέοντι νὰ ἐκτυλίξωμεν λεπτομερέστερον τὴν βίαν ἀξίαν τοῦ μαθήματος καὶ νὰ καταδείξωμεν ὅτι μεγάλη ἢ συγκομιδὴ προαγγέλλεται, ἐὰν τὸ τοῖς πολλοῖς μὲν ἐνταῦθα καὶ δὴ καὶ τοῖς λογίοις, ὡς μὴ ὀφείλει, νεκρὸν βλαβερὸν καὶ τοῖς περὶ τὴν ἱεράν παιδείαν ἀσχολοιμένοις ἔχρηστον φαινόμενον τοῦτο μάθημα προσηκόντως διδασθῆ καὶ ἐρμηρευθῆ, ὡς ἀνεκὰθεν διδάσκειται καὶ καθ' ἡμέραν τελειοῦρεται ἐν ταῖς τῆς λοιπῆς Εὐρώπης Ἀκαδημαίαις καὶ ἱεροσπουδαστηρίοις. Φίλος εὐλαβικῆς, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρὸς τέκνον ἀρέζηνον, φεῖται τὴν γνώμην ἢ μὲν ταύτην πρὸ μικροῦ ἀνεκοινώσαμεν, προέτρεπε καὶ οἶνε προσέκειτο ἡμῖν νὰ ἐξενέγκωμεν ταύτην καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ νὰ καταστήσωμεν οὕτω γνωστὴν τὴν μεγάλην ἀξίαν καὶ χρησιμότητα τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς

ημετέρας Ἐκκλησίας, ὑπερ, καίπερ πρὸ τριακοταετίας ὄλης ἀρξάμενοι νὰ διδάσκῃται ἐν τῇ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Παιδείᾳ, οὐδὲν ἦτον ἐδράσκειται ἐν τοῖς σπαργαίοις αὐτοῦ. Οὕτω τοῖνυν διέγνωμεν νὰ ἐκδηλώσωμεν πᾶσι μὲν τοῖς Ἕλλησι, ἰδίᾳ δὲ τοῖς ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ Ἐκκλησίᾳ προσέχουσιν τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν καὶ πεποθῆσιν ἐν τῷ ἀξιολόγῳ περιοδικῷ τῆς «Ἀνακλάσεως»

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ καλῶν καρπωμάτων, ἅτινα τὸ κανονικὸν Δίκαιον τοῖς περὶ τὰ διδάγματα αὐτοῦ ἀσχολουμένοις ἐπαγγέλλεται, τρία καθ' ἡμᾶς κριτὰς εἶναι τὰ οὐσιωδέστατα καὶ δὴ Α'.) ἡ προπαρασκευὴ λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπαξίων, δυναμένων νὰ ἀντεπέξωχωνται μετὰ λόγου καὶ θαρραλέως κατὰ παντός, τῶν ταύτης δικαιωμάτων ἀνόμως ἀντιποιουμένων, νὰ προμαχῶσι δὲ γενναίως τῶν λεγῶν καὶ σεβασμίων αὐτῆς ἀγαθῶν κατὰ τὰ πανόρχαα καὶ σεμνοπρεπῆ ταύτης νόμιμα, ἅτινα μόνῃ ἡ ἀκριβὴς καὶ ὀρθὴ διδασκαλία τοῦ Δικαίου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δύναται αὐτοῖς νὰ γνωρίσῃ Β'.) ἡ ἀνεκτίμητος ὠφέλεια, ἠθικὴ τε καὶ ὄλιμη, ἣν τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἀποστολῇ ἀσφαλῶς ἤθελε προσπορισθῆ, ἐὰν οἱ κήρυκες τοῦ Ἐυαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μύσται πιστότατοι, οἱ ὑπὸ τὸ φάσμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰ κειμήλια ἀείποτα φυλάσσοντες, ἤθελον εἶσθαι καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀκριβεῖς νομοδότες, ὡς εἶναι οἱ τῶν Ἀγγλῶν, Ρώσων καὶ τῶν δυτικῶν χριστιανῶν ἱεραπόστολοι, καὶ Γ'.) ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ πολυειδὴς καὶ ἀρμονικὴ μόρφωσις, ἣν τὸ κανονικὸν Δίκαιον πᾶσι μὲν τοῖς περὶ τοῦτο σπουδάζουσιν, ἰδίᾳ ὅμως τοῖς περὶ τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην ἀσχολουμένοις παρέχει, ἵνα πασῶν τῶν ἱστορικῶν κληθειῶν ἐπιστημῶν ἀπτόμενοι, πρὸ πάντων δὲ τῆς Θεολογίας, Νομολογίας καὶ Φιλολογίας, Ἑλληνικῆς τε καὶ Ῥωμαϊκῆς, ὡς αὐταὶ ἐν τῇ μετὰ Χριστὸν ἐποχῇ αὐτῶν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐξετυπώθησαν. Περὶ μίᾳς ἐκάστης ἕρα τῶν οὐσιωδῶν τούτων ἀρετῶν τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας πραγματευόμεθα συντόμως ἐν τρισὶ κροθφοῖς ἐν τῷ παρόντι περιοδικῷ συγγράματι, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς πρώτης.

Α'. Ἡ ἐκ τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν προερχομένη ὠφέλεια.

Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὑπῆρξεν εὐτυχιστέρα πασῶν τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον ἀείποτα διεβίον ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ τῆς Πολιτείας, προσήρχετο ἀγαθὸς ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῆς καὶ ἐτήρει ἐν σεβασμῷ τὰ δίκαια, τὰ τῇ Πολιτείᾳ προσήκοντα, ὡς καὶ ἡ Πολιτεία ἀμοιβαίως ἐσέβετο τοὺς θεσμούς τῆς Ἐκκλη-

σίας καὶ τούτους τῷ κύρει τῆς ἐσχόρας αὐτῆς περιέβαλλεν. Οὐδέποτε ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐσφραγίσθη δίκαια ἀλλότρια τοῦ κύριου, τοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτῆς Ἰδοῦτοῦ ἀρισμένου (Λουκ. κ'. 25), οὐδ' ἡ Πολιτεία περιώρισέ ποτε τὴν ἐλευθέραν τῆς Ἐκκλησίας ἐνέργειαν ὑπὲρ τοῦ ἠθικοῦ ταύτης ὑψηλοῦ σκοποῦ. Ἐν λανθάνουσιν ἡμᾶς βεβαίως αἱ ὀλίγαι διαφοραὶ, ἰδίως αἱ κατὰ τὴν δευτέραν τῆς Ἐκκλησίας περίου ἐπισυμβῆσαι ἐν αὐτῇ παραχρᾶ, αἵτινες ὅμως ἦσαν καθαρῶς δογματικαὶ καὶ οὐχὶ διοικητικαί, διακριθῆσαν δὲ, ὡς ἔπρεπε, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν σὺν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἰσωτερικῇ αὐτῆς διακοσμησῆ ἐνθεν μὲν τὸ ἐκτῆς ἰδιωτικὸν Δίκαιον, τὸ τε ἐμπράγματον (jus ad res) καὶ τὸ προσωπικὸν (jus ad personas), ἐνθεν δὲ τὸ δημόσιον, τούτεστι τὸ τε συνταγματικὸν καὶ τὸ διοικητικὸν ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον ἐκ παραλήλου πρὸς τὰ τῆς Πολιτείας ἀστικά καὶ δημόσια Δίκαια. Οἱ πλείστοι τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πατέρες καὶ διδάσκαλοι ἦσαν ἀκριβεῖς γνώσται τῶν θεσμῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, ὡς ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὁ μέγας Βασίλειος καὶ λοιποί, ὧν τὰ ἐμβριθῆ συγγράμματα ἐνέχουσι πολλαχοῦ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ νομολογικὰ ὑπομνήματα, ὡς γέμουσιν ἐνγενῶν ἠθικῶν διδαγμάτων καὶ μεγάλων χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Ὅτε δὲ ὁ Τριβανιανὸς κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ συνέλεγε τοὺς ἐν ἰσχυρὶ τότε ὄντας νόμους τῶν πάλαι Ῥωμαίων καὶ ἀπετέλει τὸν Κώδικα τοῦ ἀστικοῦ Δικαίου (corpus juris civilis), τότε περίπου καὶ ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ προσβύτερος καὶ συνηγορὸς Ἰωάννης, εἶτα δὲ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, συνέταξε τὸν Κώδικα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου. Κατὰ δὲ τὸν ἐνατον αἰῶνα, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς Κώδιξ ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατ' ἐκλογὴν μεθηρομηνύετο καὶ τὰ λεγόμενα Βασιλικὰ νόμιμα ἀπατελοῦντο, τότε περίπου καὶ ὁ μέγας Φώτιος συνεπλήρου καὶ ἐτελειούργει τὸν Κώδικα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, προσλαμβάνων καὶ τοὺς τοῖς κανόσι τῆς Ἐκκλησίας συναδόντας νόμους τῆς Πολιτείας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τῷ φατισμῷ, ὑπερ διὰ τοῦτο καὶ Νομοκάνων ὑπὸ τῶν νομοδιδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἀνομάσθη. Τὸ Δίκαιον ἕρα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συνετάχθη καὶ ἐμορφώθη κολλῆ πρότερον τοῦ τῆς Ῥωμαϊκῆς, ὑπερ κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ὁ μοναχὸς Γρατιανὸς ἐκ διαφόρων μεταφράσεων εἰς ἓν συνέταξε (Decretum Gratiani) καὶ ἤρξατο νὰ ἐρμηνεύῃ ἐν Βουωνίᾳ, ἐνθα τὸ πρῶτον τὸ Ἰουστινιανέιον

τῶν πολιτικῶν νόμων σύνταγμα γνωστὸν ἐγένετο καὶ μετὰ ζήλου μεγίστου ἀνεπτύσσετο καὶ ἐσχολιάζετο ὑπὸ τῶν πρώτων τότε νομοδιδασκάλων (glossatores) καὶ τῶν μετὰ ταῦτα νομομαθῶν τῆς Τολώσσης, οἷον τοῦ μεγάλου Κουταίου καὶ λοιπῶν.

Κατὰ τοὺς ἐπιμένους ὅμως αἰῶνας, ἐν ᾧ ἡ ἀνάπτυξις καὶ μόρφωσις τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας προέβαινε σὺν τῇ προσόδῳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπετελέσθη τὸ Corpus juris canonici ταύτης, τὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας Δικαίου ἕνεκα περιστάσεων ἀντιθέων ἔμεινε στάσιμον· διὸ ἡ μὲν Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἠδυνήθη νὰ παρασκευάσῃ καὶ μορφώσῃ ἐξόχως ἐαυτῇ συνηγορῶν, πολλοὺς δὲ τούτων καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ τὰ μάλιστα διαπρέψαντας, ἡ δὲ Ἀνατολικὴ δλιγίστους ἢ ἀκριβέστερον εἶπεῖν, οὐδένα ἄξιον ἀνεδειξέτω. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κατὰ καιροὺς Ῥωμαῖοι ἐπίσκοποι ἢ Πάπαι ἐξέτειναν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν πέραν τῶν ὁρίων, τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἠθέλησαν νὰ σφραγισθῶσιν ἀλλότρια τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν καὶ τῇ Πολιτείᾳ ἀνήκοντα δίκαια, διὰ ταῦτα καὶ τὸ Δίκαιον τῆς αὐτῶν Ἐκκλησίας ἀπέβαλε κατὰ μικρὸν τὸν οὐσιωδὴ καὶ ἀρχικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, τὸν καθαρῶς ἐκκλησιαστικόν, καὶ ἀπέβη ὄλιγος κοσμικὸν καὶ τυραννικόν· ὅθεν καὶ ὁ μέγας τῶν Γερμανῶν θεολογικῶν ἀναμορφωτῆς Μαρτίνος ὁ Λούθηρος μετὰ δικαίας ἀναγκαστικῆς ἐρριπεν αὐτὸ εἰς τὰς φλόγας ἐξοθεν τῆς πόλεως Βιττεμβέργης. Τὸ δὲ Δίκαιον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, σεβασθὲν πάντοτε τὰ τῆς Πολιτείας νόμιμα, ὡς ἔνω εἴπομεν, καὶ ἔν, οὕτως εἶπεῖν, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ ὁστέον ἐκ τῶν ὁστέων τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν, ἦτοι τῆς Ἐκκλησίας, ἠδυνήθη οὐ μόνον νὰ τηρήσῃ ἀγνὸν τὸν ἐκκλησιαστικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα ἀπέναντι τοῦ πολιτικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ καὶ νὰ φιλώθῃ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, διευθύνον τοῦτο ὡς ὁ ἄριστος οὐρανοκόμος κατὰ τοὺς καιροὺς λυπηρῶς ἐκαίνονος χρόνους, καίπερ στερούμενον ἐπιστημονικῶν ἀνδρῶν, ἐμβριθῶν ἐρμηνευτῶν καὶ καλλιεργητῶν ἐπιμελῶν, τηρούμενον δὲ παρημελημένον καὶ παρακλινομένον ἐν βιβλίῳ, οἷον τὸ Πηδάλιον, ὡς πρὸ ἡμῶν περίπου αἰῶνος ἐτηρεῖτο καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ τοῦ Ἀρμενοπούλου.

Ὅπως δὲ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου ἡ μελέτη καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις παρέσχε τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ἐν τῷ σμικρῷ χρόνῳ τῆς ἐλευθέρως τούτου ὑπάρεξως συνηγορῶν καὶ δικαστῶν τῆς Πολιτείας σπουδαίους καὶ χρησιμωτάτους, οὕτω καὶ ἡ μάθησις καὶ συστηματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ κανονικοῦ Δικαίου ἀναδείξει

συνηγόρους καὶ κριτὰς τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐξόχως. Ὅπως ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἀκριβὴς γνώσις καὶ διηλεκτικὴ θεραπεία τοῦ κανονικοῦ αὐτῆς Δικαίου παρεσκευάσεν ἀνεκαθεν καὶ παρασκευάζει πάντοτε ἄνδρας ἀξίους τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, οὕς προσεπάθησαν νὰ μιμηθῶσιν ἔπειτα καὶ οἱ τῶν διαμαρτυρομένων χριστιανῶν προῖστάμενοι, ἰδίᾳ δὲ οἱ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας κληρικοί, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ γνώσις τοῦ Δικαίου ταύτης μεγάλων ἀγαθῶν πρόξενος αὐτῇ γενήσεται. Ἐὰν τὰ Πανεπιστήμια, αἱ θεολογικαὶ Ἀκαδημαίαι καὶ τὰ Ἱεροσπουδαστήρια (seminaria) τῆς ἡμοδόξου ἡμῶν Ρωσσίας καὶ τῶν ἕλλων ἡμῶν καὶ ἡμοδόξων λαῶν πληθῶσιν ἐρμητευτῶν καὶ συγγραφέων τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πρῶται ἡμῶν τοῖς Ἑλλησι καὶ κληρονόμοις τῶν πατρῶων διανοητικῶν ἀγαθῶν νὰ ἀγνοῶμεν τὸ λυσιτελέστατον καὶ πρακτικώτατον τοῦτο μάθημα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν; ἀρμόζει ἡμῖν, τοῖς καυχόμενοις ἐπὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μεγάλοις πατράσι καὶ τοῦ κανονικοῦ Δικαίου ἐμβριθεστάτοις διδασκάλοις, νὰ ἀμελῶμεν τῆς τούτου γνώσεως καὶ ἐξεργασίας;

Ἐκ τῶν γενικῶν ἕρα εἰρημένων περὶ τοῦ κανονικοῦ Δικαίου τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξάγεται διὰ μέγιστην τυγχάνει οὕσα ἡ ἀξία καὶ σημασία τούτου καὶ χρησιμωτέτη ἀποβαίνει ἡ μελέτη καὶ μάθησις αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ ἔρευνα καὶ συστηματικὴ γνώσις ἐσταρεῖτο ταῦ πρακτικῷ τούτου σκοποῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑπερ πάντως ἀποκορούμεν, οὐχ ἦτον ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν αὐτό, διότι εἶναι κτήμα πατριῶν, ἀφ' οὗ οἱ ἡμοδόχοι ἡμῶν λαοὶ τασοῦσαν καὶ τηλικούτων ποιοῦσι πρὸς μάθησιν καὶ ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πρακτικὴ σπουδαιότης τοῦ Δικαίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας πλείστα τὰ ἀγαθὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐπαγγέλλεται, ἡ δὲ μέγιστη τοῦδε ἀγνοία αὐτοῦ ζημίας μεγάλας καὶ ἀνεπανορθώτους, ὄλιγας τε καὶ ἠθικὰς, τοῖς τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἱεροῖς ἰδρύμασιν ἐπήνεργεν, οἷον ἀρπαγὰς ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, σφραγισμοὺς παναρχαίων καὶ καλῶς κειτημένων δικαιωμάτων κλπ., διὰ ταῦτα μέγιστον καθήκον τοῖς περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μεριμνῶσιν ἐπιβάλλεται, ἵνα ἡ διδασκαλία τοῦ Δικαίου αὐτῆς τὴν αὐτὴν κατέχει θέσιν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν μαθημάτων τῶν περὶ τὴν ἱερὰν ἐπιστήμην ἀσχολουμένων, ὅταν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Θεολογίας μαθήματα. Ἐνεκα δὲ τῆς μείζονος τοῦ μαθήματος τούτου πρακτικῆς ἀξίας καὶ χρησιμότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆται ὡς ἐν τῶν ἀναγκαιοτάτων τῆς

Ἑλληνικῆς Θεολογίας μαθημάτων, ὧν πάντων ἡ ἕλη ἐν ταύτῃ συντόμως καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον συγκεφαλαιώσεται κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ τῆς Πολιτείας Δικαίου ἐξετάζεται καὶ συστηματικῶς κατετάσσεται.

(Ἀκολουθεῖ).

ΤΥΠΟΣ ΚΑΛΟΥ ΙΕΡΕΩΣ

Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος μηνὸς Ἀπριλίου δ. ε. ἀποβιάσας, ἐκηδεύθη πανδήμως, σεμνοπρεπῶς καὶ ἐν βαρεῖ πένθει ἐν Ἀργοστολίῳ ὁ σεβαστὸς ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Μωραΐτης, ἐνενηκοντούτης περιόδου τῆν ἡλικίαν καὶ μετὰ ἐξηκονταετῆ εὐδόκιμου καὶ καρποφόρου ἱερατικῶν βίου. Ἐπὶ τῇ θανάτῳ αὐτοῦ συνεινήθη ἅπανα ἡ κοινωσία τῆς πρωτεύουσας Κεφαλληνίας, διότι ὁ μακαρίτης δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες, ἀπερχόμενοι τοῦ κόσμου τούτου, οὐδὲν ἔχουσ τῆς διαβάσεως αὐτῶν, οὐδεμίαν ἀρετὴν, οὐδεμίαν καλὴν πράξιν, οὐδεμίαν ἀγαθὴν ἀνάμνησιν ἀξίαν νὰ μνημονεύηται μετ' εὐφημιῶν καὶ ἐπαίων ὑπὸ τῶν ἐπιγιγνομένων καταλείπουσιν. Ὁ ἱερεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Μωραΐτης δὲν ἀπῆλθεν ἀπ' ἡμῶν ἐώσει νῆσθ διαχομένη κυμαινόμενον ὕδαρ, ἥς διαβάσης, οὐκ ἔστιν ἔχουσ εὐρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὸν τρόπιον αὐτῆς ἐν κύμασιν ἢ ὡς ὀρνέου διεκέντητος ἀέρα οὐδὲν εὐρίσκειται τεμῆριον πορείας. Ἐχ, ὁ πλήρης ἡμερῶν ἀποβιάσας οὗτος ἱερεὺς εἶχεν ἀρετὰς ἀξίας νὰ μνημονεύονται μετ' ἐγκωμίων πρὸς ἀφῆλαιαν τῶν ἐπιζώντων ἀφῆκε κενόν, ὑπερ συνηθάνθη καὶ ἐπὶ πολὺ θὰ συναισθάνηται ἡ εὐσεβὴς κοινωσία Ἀργοστολίου.

Τὸν ἔξιον τοῦτον λειτουργὸν τοῦ Ὑψίστου εὐτυχήσας νὰ γνωρίσω κατὰ τὴν ἀπαλῶν ἀνύχων ἐκ τοῦ σύμπεγυς καὶ ὡς μαθητῆς καὶ ὡς πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνον, πάντοτε ἠγάπησα καὶ ἐσεβάσθην καὶ ἀπεθαύμασα διὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀξιαγάστους αὐτοῦ ἀρετὰς. Μόλις δὲ κατ' αὐτὰς μαθὼν τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ, συνεινήθη κατὰ βαθυτάτα, καὶ ἡ συγκίνησίς μου αὐτῇ ἔμα μὲν μοι ἀναπαρέστησεν ὡς ἐν εἰκότι φωτογραφικῇ τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ βίου αὐτοῦ, ἔμα δὲ ἐκίνησε τὴν χεῖρά μου, ὥπως χαράξῃ τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς, ὡς μικρὸν φόρον σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἥτις μόνῃ οὐ μόνον τὸν εἰς τὴν αἰωνιότητα ἀπερχόμενον ἀκολουθεῖ ἐπωφελῶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιζῶσι, μνημονευομένη, ὀφελίμως γίνεται.

Ὅντως, πόσας ἠραϊὰς ἀναμνήσεις ἐν τῇ συγκινήσει μου ἐκίνησεν δὲν ἀνεκόλησα; πόσα ἠραϊὰ καὶ εὖοσμα πνευματικὰ ἠνθῆ τοῦ ταρπνοῦ παραδείσου τοῦ χριστιανικοῦ αὐτοῦ βίου δὲν καρποποιήσαν πρὸ τῶν νοσῶν ὀφθαλμῶν μου,

καταθέλλαντα αὐτούς;... Ναί, ἀποστειγμῇ, ἐφθασα ἀναδρομικῶς εἰς τὴν χρυσὴν μου ἡλικίαν, τὴν παιδικὴν, καθ' ἣν εὐρον τὸν σεβαστὸν μου διδάσκαλον καὶ πνευματικὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του. Ἐκ τοῦ σημείου ἐκείνου ἐπιστρέφων διήμυσσα ἐντὸς ὀλίγου τὸ σεβαστὸν χρονικὸν διάστημα πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἡλικίας μετρῶντα διδάσκαλόν μου εἶδον βαθυδὸν πλησιάζοντα τὸ ἐνανηκοστόν. Ἐν πάσαις ἕμως ταῖς διαφόροις φάσεσι καὶ περιπετείαις τοῦ μακροῦ τούτου βίου εὐρον ἀπάσας τὰς εἰς τῆς ἐποχῆς ἔσχον τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσω αὐτὸν ἀγαθὸς καὶ πολυτίμους ἀρετῆς του οὐ μόνον ἀπροσβλήτους καὶ ἠμετώτους, ἀλλὰ καὶ δευτέρου ἀξιατιμώμενος καὶ ἠμετώτους. Συμμαρτυροῦσί μου δὲ τοῖς λόγοις ἕπαντες οἱ κάτοικοι Ἀργοστολίου πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, οἵτινες ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτῶν ἀπένευμον πάντοτε πρὸς τὸν ὕψους ἀξιαγάπητον καὶ ἀξιοβαστον πνευματικὸν αὐτῶν πατέρα, τὸν κατὰ Κωνσταντῆν τὸν Μωραΐτην. Εἶδον αὐτὸν ἕνα πάντοτε καὶ ἐν πάσῃ περιστάσει ἀπλοῦν ἤμα καὶ κόσμιον, πρῶτον καὶ ἄκακον, ἐγκρατῆ καὶ ὑπομονητικόν, ταπεινὸν καὶ ἀμνησίκακον. Εἶδον αὐτὸν ἀπροσιωμέον εἰς τὰ ἱερατικὰ του καθήκοντα καὶ μετὰ ζήλου καὶ ἀκριβείας ἐκπληροῦντα αὐτὰ. Οἱ λόγοι του, τὰ ἔργα του καὶ ἡ ἐν γένει πολιτεία του ἦσαν μαρτυραὶ ἀφειδῆς, ὅτι ἡ καρδιά του ἦτο πάντοτε πλήρης πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος πρὸς τὸν Θεόν τοῦθ' ὑπερ καθίστα αὐτὸν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς θλίψεσι καὶ περιπετείαις τοῦ βίου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἰδεεὶ στερεῖται τῆς ὁράσεως, ἥτις ἐστὶν ἡ μεγίστη πασῶν ἐν τῷ κόσμῳ ταύτῃ, καθίστα, λέγω, αὐτὸν φαιδρὸν καὶ εὐδαίμονα! Καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐξέπληττα πολλοὺς τῶν μικρῶν ἢ ἐλαχίστην πείραν ἐχούτων τῆς εὐεργετικῆς ἐπιφορῆς τῆς εἰς Θεὸν εἰλικρινοῦς καὶ θεομῆς πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου. Παράδοξον, ἤκουσα πολλοὺς πολλὰκις λέγοντας περὶ αὐτοῦ, ὅτι κατὰ τοὺς τυφλούς, εἶνε τόσο ἐνχαριστημένος εἰς τὴν κατάστασίν του, εἶνε τόσο φαιδρός, χαρῆς καὶ ὑγιῆς! — Καὶ ὅντως, οὐ μόνον φαιδρός, χαρῆς καὶ ὑγιῆς ὡς καὶ πρὸ τῆς στερεῆσεως τῆς ὁράσεως ἦτον ὁ μακάριος οὗτος λειτουργὸς τοῦ ὕψιστου, ἀλλὰ καὶ τὰ πνευματικὰ του καθήκοντα, καθόσον δὲν ἐκωλύετο ὑπὸ τῆς ἀβλεψίας, καὶ μάλιστα τὸ τοῦ πνευματικοῦ ὕψους λειτουργήματα, μετὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ πρότερον ζήλου ἐξετέλει. Ἐν τῇ φηθείσῃ στιγμῇ ἀναπαράστασι τῆς ἠραϊᾶς εἰκόνας τοῦ βίου αὐτοῦ εὐρον τὸν ἀείμνηστον ἱερέα καὶ πνευματικὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μωραΐτην φέροντα ἀκίποτε τὸ μειδίαμα τῆς ἀθωότητος εἰς τὰ χεῖλη,

ἐκ δὲ τοῦ στόματος ἀποστάζοντα ἐν πάσῃ ὁμιλίᾳ καὶ συναναστροφῇ ὥσπερ μέλι γλυκεῖαν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν Ἐδαγγελικὴν διδασκαλίαν, σοβαρὰν καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἐπιβαλλομένην καὶ πείθουσαν μετ' ἑλπῆν τὴν ἀπλότητα τῆς φράσεως, διότι ἐνίσχυναν αὐτὴν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος. Οἷα ἡ ἰσχὺς τοῦ καλοῦ παραδείγματος! Δὲν εἶχεν ἄδικον ἔξοχός τις ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ, εἰπὼν, ὅτι «ἐν καλῶν παρὰδειγμα ἔχει μεγαλειότητα οἰκοδομητικὴν καὶ μορφωτικὴν δύναμιν καὶ ἐπιφορὴν ἐπὶ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐκατὸν ῥητορικὰ διδάχαι.» Καὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος ἔχει με ἕκοντα εἰς τὸ περὶ ἐκπαίδευσέως τοῦ κλήρου ἡμῶν πολυθύλλητον ζήτημα. Πόσος λόγος δὲν γίνεται πρὸ πολλοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου! Καὶ δὲν ἀντιλέγω κατ' ἀρχὴν φρονῶ ἕμως, ὅτι τὰ κρῖτα καὶ οὐσιωδέστερα προσόντα τοῦ καλοῦ πνευματικοῦ ποιμένου εἶνε ἡ ἀνυπόκριτος εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ, καὶ κατὰ δευτέρον λόγον ἡ παιδεία. Εὐκτατοῦ, βαββαίως, εἶνε νὰ φέρῃ ἀμφοτέρω ταῦτα, ὡς ἔφερον αὐτὰ οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι κλπ. Προκειμένου ἕμως νὰ ἐκλέξω μετὰξὺ δύο ὑποψηφίων ἱερέων, τοῦ μὲν τυγχάνοντος εὐρείας μὲν παιδείας πλὴν ἀμφοβόλου εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, τοῦ δὲ μόλις μὲν γινώσκοντος τὰ κοινὰ γράμματα πλὴν ἐγκωσμένης καὶ μεμαρτυρημένης εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, τὸ ἐπ' ἐμοί, ἤθελον προτιμῆσαι ἄνευ δισταγμοῦ τὸν δευτέρον. Καὶ τὴν παροίθησιν μου ταύτην ἐνίσχυνουσιν ἔτι μάλλον οἱ ἀγγαῖοι καὶ ἄφθονοι πνευματικοὶ καρποί, οἳς ἐδραψεν ὁ ἔξιος ἐργάτης τοῦ ἀμπελώνου Χριστοῦ ἱερεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Μωραΐτης καὶ οἱ ἕμοιοι αὐτῷ. Τέλος, ὁ μακαρίτης εἶχε βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ ὕψους τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ὑπερ ἔφερον οὐδέποτε ἐλησμένοι ὅτι ἦτο ἱερεὺς. Τρανοῦ δέγμα τούτου ἦτο ἡ ἐν πᾶσι σεμνὴ, συνεισταλέμη καὶ ἱεροπρεπὴς συμπεριφορὰ του. Ἐσέβετο πρῶτος ἑαυτὸν καὶ οὕτω καθ' ἕστατο ἔξιος σεβασμοῦ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων. Οὐδέποτε ἐξεστράπη οὐ μόνον εἰς ὕβρεις καὶ εἰρωνείας κατὰ τινος, ἀλλ' ἀπέφυγε καὶ αὐτὰς τὰς ἀθῶας ἀστειολογίας, διότι ἐθεώρει τοῦτο ἀνήκειον εἰς τὸν ἱερατικὸν του χαρακτήρα κατ' ἀκολουθίαν οὐδέποτε ἐφοβήθη μὴ ἀκούσῃ τὸν διλημματικὸν ἐλεγχον, τὸν δε: «ἢ νὰ φορῆς καθὼς ἡμεῖς, ἢ νὰ ἡμῆς καθὼς φορῆς.»

Τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ἠραϊῶν μου ταύτων ἐντυπώσασιν ὀλοκλήρου εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου βίου, ὡς ὕμνον παρελθόντος, ἔργων νὰ διατυπώσω φθε, φίλε ἀναγνώστη, εἰς ὀλίγας γραμμὰς, διότι ἡ ἀνάμνησις τῶν καλῶν καὶ ἐναρέτων λόγων καὶ πράξεων καὶ χαρακτήρων οὐ μόνον ὀφελίμος, ἀλλὰ καὶ τερπνὴ καὶ γλυκεῖα εἶνε πάντοτε, ὡς εἶνε γλυκεῖα

καὶ αἱ χρησταὶ ἐλπίδες. Ἐὰν ἔλειπον αἱ καλαὶ ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ αἱ χρησταὶ ἐλπίδες τοῦ μέλλοντος, τὸ παρὸν, ὑπερ ἐστίν, ὁ βίος ὅλος τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦτο ἄβιωτος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 28 Μαΐου 1897.

† Ὁ ἀρχιεπίσκοπος κρήν Κεφαλληνίας Σπυρίδων.

Η Γ Ε Φ Υ Ρ Α (κατὰ τὸν HUGO)

Πικρὰ πρὸ τῶν ὀμμάτων μου τὰ σκόκη ἐξηπλοδύτο ὑπερμεγέθει, ἀπαιροὶ αἱ ἀβυσσοὶ ὑφοῦντο ἄνευ ὀχθῶν καὶ κορυφῆς, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους. Τὸ πᾶν εἶσα. Καὶ αὐτοὺς προαῖτι τοὺς ἀγγέλου, νομίζω, θὰ ἐφόβιζεν ἐκείνη ἡ σοφία τὸσον ἐφαίνετο βαρῆ, ἀπαίσιος ἀγρία. Πέραν ἐκεῖ εἰς τ' ἄδυστα, εἰς τὰ φρικώδη βάθη, ὡς ἐπὶ παραπέτασμα, ὁ νοῦς μου ἐθεάθη. Θεέ μου, Σὲ ἐλάχιστον καὶ ἀμυθρὸν ἀστέρα. Ἐὼ φῶς, ἀνέμεραξ, ἀγνόν, αἰάνιος ἡμέρα, Θεέ μου, εἰς' ἐκεῖ λοιπόν; Πῶς πᾶς, πᾶς νὰ Σα [φθᾶσω;

Ὁ Ἄδης σὸτος ἄβυστος. Ἴνα Σοὶ προσελῶσω, ἀνάγκη, ὥπως γέφυρα μ' ἀψίδας τρισυρτάς με δηγῆσ' εἰς ἄδυστα τῆς γῆς Σου τῆς ἀγίας. Τίς δὲ τὴν στήθ, Ὑψις; Θεέ, τίς θὰ τὴν στήθ; Οἱμοὶ οὐδέεις! Ψυχὴ μ' οὐδέεις δὲν θὰ σε ἀδηγήσῃ πρ' εὖ τὸν Θεόν σου! Στέναξον, δόλοξον καὶ κλαύσον. Πλὴν αἴφνης ὑποτρέμουσα φωνὴ ἠκούσθη «Παῖσον!» Ἐστράφη καὶ συνήνευσα κόρην λευκὴν ὡς κρῖνον με συμπαθὲς τὸ πρῶσπον καὶ μ' ἔμα δάκρυ χύνον, ἥτις τὰ σκότ' ἠτένιζε με χεῖρας σταυρωμένας, με ὀφθαλμοὺς πυρέσσοντας, με τρίχας λευμμένας, καὶ ἥτις μ' εἶπεν: «Ἄν ποθῆς, τὴν γέφυραν θὰ κτίσω καὶ πρὸς τὸ Ἄκρον Τέλειον ἐγὼ θὰ σ' ἀδηγήσω.» Πρὸς τὴν ἠραϊᾶν ἄγνωστον δευτέρον στρέψω βλέμμα: «Τίς εἶσθε;» — «Εἴμ' ἡ Πρὸσευχη μ' ἀπῆλ- [τησεν ἡρέμα.

Κ. Καλλίνικος.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΕΝ ΣΧΕΣΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΓΗΙΝΗΝ

«... Ἀτὰρ Ὀδυσσεὺς ἴμενος καὶ κενὸν ἀποθρόσκοντα ἥσ γαλῆς θαρσύνειν ἱμετέρωται νοσηται.» (Ὀμήρ. Ὀδ. Α. 57-59.)

Ι. Πόσον προσφιλὲς ἀκίποτε καὶ παρὰ πάντων σχεδὸν ἐθεωρήθη τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος χῶμα!

πόσον γλυκεία εἰς καταπεπονημένας ψυχὰς αἱ ἀναμνήσεις αὐτῆς ἐγένοντο! πόσον πικρὸς ὁ ἕκαστος χωρισμὸς! Πόσα δάκρυα διὰ ταύτην δὲν ἔρρευσαν! Πόσα αἵματα δὲν ἠρῶθησαν δι' αὐτὴν ἀπὸ αἰώνων γενεᾶς "τὰς γηραιάς γαίης! Τῷ Ἕλλητι ἔμφυτος ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἰερὰ ἀγάπη. Ὁ Ἰουδαῖος ἀλγιάτωτος εἰς Βαβυλῶνα ἐθρήνησε περιπαθῶς τὸν τῆς πατρίδος χωρισμὸν, οὕτω φέλλων: "Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν καὶ ἐκλάουσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκριμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν" ὅτι ἐκεῖ ἐκηρώθησαν ἡμᾶς οἱ ἀλγυαλοτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ῥόδων, καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς ὕμνον "Ἄσατε ἡμῖν ἐν τῶν ῥόδων Σιών. Πῶς ἔσωμεν τὴν ψῆδὴν τοῦ Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτριᾶς; Ἐὰν ἐκλιθάωμαι σου Ἰερουσαλήμ, ἐπιλησθήσῃ ἡ θεξιά μου κοληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου ἐὰν μὴ σοῦ μνησθῶ ἐὰν μὴ προτάξωμαι τὴν Ἰερουσαλήμ ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου!" (Ψαλμ. ρλσ', 1-3). Ἐν γένει δὲ πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς μεγάλην ἐπέδειξαν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην. Τὸ αἰσθητὸν δὲ τοῦτο εἶναι ἐμπεφυτευμένον βαθύτατα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ναυτὴς μετὰ τὰς τρικυμίας καὶ τὰς λαίλαπας τῶν θαλασῶν ποῖον οὐράνιον ἠδονὴν δὲν αἰσθάνεται πατῶν τὸ περιλημμένον ἔδαφος τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος, ἢ ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει προσεπάθει νὰ διακρίνῃ ἀναμῆσον τῶν νεφελῶν καὶ τῆς οὐρανίας τοῦ ὀρίζοντος; Ὁ ὀδοιπόρος διαβαίνων τὰς ἐρήμους πόσῃν ἰσχυρὴν δὲν λαμβάνει ἐπὶ τῇ γλυκείᾳ ἀναμνήσει τῆς πατρίδος; Στενάζει, καίπερ ὢν εὐτυχῆς, ὁ ἐμπορευόμενος μακρὰν τῆς φίλης πατρίδος. Ἡ τῆς ἐπαύτου δ' ἡμέρα εἶναι δι' αὐτὸν ἡ μάλλον γλυκύτερα. — Ἄδῃ εἶναι τάχα εὐτυχῆς ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τῇ Νύμφῃ Καλυπτῷ ὑποσχόμενός τῃν Ἀθανασίαν; Ἡ μαρτυρὴ νῆσος ἡ ἀμφίρρυτος καὶ ἀδεδροχέσσα δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ παράσῃ αὐτῷ τὴν εὐδαιμονίαν; Καὶ ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς καταρχόμενος εἰς τὸν ἀργυρῶν ἐπιθυμῶν καὶ καπνῶν μόνον νὰ διακρίνῃ ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ ἄς ἀποθάνῃ. "Ὡ πόσον γλυκεῖς εἶναι οἱ δεσμοὶ οἱ συγκρατοῦντες ἡμᾶς πρὸς τὴν πατρίδα!

Πατρίς! Καὶ ἡ λέξις αὐτὴ πόσον βαθύτατην ἔνοιαν περιέχει! Πατρίς! ὁ τόπος τῶν πατέρων ἡμῶν! ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἡμῶν. Ἐκεῖ τὰ ἰερά τῶν πατέρων ἡμῶν ὄντα, καὶ ἡ σεβαστὴ τῶν προγόνων ἡμῶν τέφρα. Ἐκεῖ προσφιλεῖς κεφαλαί, καὶ στήθη βράζοντα ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης. Ἐκεῖ ὁ οὐρανός, ὅστις εἰδὲν ἡμᾶς βρέφη, καὶ αἱ παιδιᾶδες, ὅπου ἀθῶα παιδιὰ ἐσκιρτήσαμεν ἢ ἠχώ, ἦτις ἀνταπέδωκε τὰς εὐθύμους φωνὰς ἡμῶν, ὁ ἀήρ ὅστις ἐπλη-

ρώθη ἐκ τῶν παιδικῶν ἡμῶν γελῶτων. Ἐκεῖ τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐμάθωμεν νὰ συλλαβίσωμεν, καὶ ὁ ναός, ὅπου ἐν παιδικῇ ἀφελείᾳ ἐλατρευσάμεν τὸν Πλάστην. "Ὡ! διὰ πόσον θεληγῆρον δὲν περιβάλλεται ἡ πατρίς! Καὶ ἐκεῖνοι, οὕτως θέλουσι νὰ κρηθῶσι τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτα, καὶ ἐκεῖνοι πολὺ ὀλίγου δύνανται νὰ νύσταθῶσιν εἰς τὰ θέληγτρα αὐτῆς. Προσπαθοῦσι νὰ πασεῖσωσι τοὺς γλυκεῖς αὐτῆς δεσμούς, καὶ ἡ καρδία αὐτῶν κλαίει. Κινῶνται διὰ νάπου νάξωσι τοὺς προσφιλεῖς αὐτῆς ζυγούς, καὶ τὸ στήθος αὐτῶν πάλλλι. Πόσον ἀκαταμάχητος ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως ψυχῆς αἰσθανομένης!

II.

Καὶ ὅμως, ὡ ἀνθρώπε, ἐσπέφθη ποτὲ, δεῖ ἐκεῖνο, ὅπερ καλεῖς πατρίδα, δὲν εἶναι, ἢ ὁ τόπος τῆς παροικίας σου; ἐσυλλογίσθη ἀρά γε, ὅτι ἐκεῖνο πρὸς ὃ εἶσαι τόσον προσκεκολλημένος θέλεις ἀναγκασθῆ ἡμέραν τινα καὶ ἕκαστον νὰ καταλίπῃς; «Ὁὐ γὰρ ἔχομεν ῥῆδε πόλιν μένουσαν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν,» ἀνακράζει ὁ τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος. (ἔβρ. ιγ', 14). Ἐπιζητεῖς λοιπὸν καὶ σὺ τὴν μέλλουσαν ταύτην πόλιν; Παριέβαλες ταύτην διὰ τῆς ἀγάπης σου; Ἐσυλλογίσθη ποτὲ ταύτην; Ἐσκέψθη ποτὲ γλυκέως δι' αὐτὴν; Ἄν ἀνύψωσαι ἀρά γε ποτὲ, ὅτε προσέβλεψας ἔσως τὸν ὀρίζοντά σου νεφέλαις καλυπτόμενον, τὸν νοῦν σου πρὸς αὐτὴν; Ἡ φαντασία σου δὲν σοι ὑπέδειξε ταύτην πλήρη μαρτυρῶν θεληγῆρων καὶ γοητευτικῶν καλλονῶν; Ἄθνη εἶναι ἡ μόνη ἀληθῆς πατρίς σου, ἡ αἰωνία πατρίς. Καὶ αὐτὴ πρῆπει νὰ κατέχῃ δὴν σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὰς σπουδαιότερας σκέψεις σου. Ἐὰν εἰς τὴν γῆν τὴν πατρίδα σου κένται ὄσα ἰερά καὶ τέφρα σεπτή, ἐκεῖ ζῶσιν αἰώνιοι αἱ τῶν προσφιλῶν σου ψυχαί. Ἐὰν ἐνταῦθα ἔχῃς ἐν τῇ γενετικῇ καρδίᾳ ἀγαπῶσας σε, ἐκεῖ ἔχεις Ἐκεῖνον, ὅστις εἶναι ἡ βυτῶς Ἀγάπη. Ἐπίται καὶ αἱ καρδίαι αἱ ἀγαπῶσαι σε μήπως αἰώνια ἐνταῦθα θέλουσι διαμῆναι; Ἄν θέλεις τάχα συναπαντηθῆ διὰ ν' ἀγαπᾶσαι καὶ ν' ἀγαπῆ αἰώνιος ἐκεῖ; Ἐδῶ θέλεις ποτὲ χωρισθῆ αὐτῶν. Ἐκεῖ ὅμως οὐδέποτε! Καὶ ἐνταῦθα μὲν τὴν ἀγάπην σου πολλαῖς αἱ θλίψεις πικρῶν νοσῶν, ἐκεῖ ὅμως ἀνεκλείπτως βασιλεύει πλήρης καὶ ἄδολος ἡ εὐδαιμονία. Ἐκεῖ θεῖον πολιτεύμα διακρατεῖ, ὅπερ οἱ τῆς γῆς θεσμοθεταὶ οὐδέποτε ἐφαντάσθησαν. Εἰς μόνος νόμος ἐκεῖ διακυβερωθῆ ἑναρμονίως τὰς μυριάδας τῶν ψυχῶν, ἡ ἀγάπη. Ἡ δὲ εἰρήνη γλυκεία εἶναι ἐπιχευμένη ἐν δὴν αὐτῆς τῇ λαμπρότητι.

Ὡ αἰωνία πατρίς, πόσον προσφιλεῖς πρῆπει νὰ ἦναι εἰς ἡμᾶς τὸ ὄνομά σου! πόσον ὁ πόθος σου πρῆπει νὰ διακατέχῃ ἡμᾶς! Ἐν ᾧ δὲ πλέομεν ἐν μέσῳ τῶν θυνελλῶν καὶ καταγριῶν

τοῦ κόσμου τούτου δυστυχεῖς, ἢ ἐν ᾧ προσημιεῖς ἡμῖν παίζουσα ἀπατηλὴ ἢ πρόσκαιρος καὶ παρερχομένη εὐτυχία, σὺ ἔσο ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν ἀνεξάλειπτος πρὸς σὲ ἄς ἐπιστενάσωμεν, καὶ σὲ ἄς ποθῶμεν. Καθὼς δ' εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ μόνος ὁ καπνὸς τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἦν ἐπιθυμητότατος αὐτῷ, οὕτω καὶ ἡμῖν, καὶ μόνος ὁ τύπος σου, ὁ τοῦ Κυρίου Ναός, ἔστω ἐπιθυμητότατος! Τὴν προσευχὴν δέ, ἣτις ὡς κλίμαξ ἀνυφοῖ ἡμᾶς πρὸς σὲ, καὶ τὴν στενὴν θύραν, καὶ τὴν ἐσθλιμμένην ὁδὸν (Ματθ. Ι. 13), τὰς ὀδηγοῦσας ἡμᾶς πρὸς σὲ, εἶδε ποτὲ νὰ μὴ λησμονήσωμεν. Ἐν ᾧ δὲ ἡ τῆς γῆνης πατρίδος ἀγάπη διακυρσεύει τὰ στήθη ἡμῶν, φλογερότερα ἢ ἀγάπη σου ἄς διαφλέγῃ ταῦτα!

Ἐν Πιραιεῖ.

Γεώργ. Σπ. Μακρῆς.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

— Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κ. Νεόφυτος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγίου δευτερευόντος, τοῦ ἰδιαιτέρου ἱεροδιακόνου αὐτοῦ καὶ πατριαρχικῶν κλητῆρων, ἤρξατο ἐπισκεπτόμενος τὰ ὑφέαυτον ἐκπαιδευτικά καὶ φιλανθρωπικά κατεστήματα. Καὶ πρῶτον μετέβη εἰς Φεργίον, ὅπου καὶ ἐπεσκέψθη τὰς αὐτόθι σχολὰς τῶν ἀργένων καὶ τῶν θηλέων καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀγ. Ἀποστόλων πᾶσι ταῦτοις ἐξέφρασε τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐν αὐτοῖς τάξει καὶ καθαριότητι, ἀναχωρῶν δὲ ἐπεσκέψθη καὶ τὸ γῆπεδον, ἐνθα πρόκειται προσεχῶς νὰ ἀναγείρωσι τὰς σχολὰς αὐτῶν, καὶ ἠύχθη αὐτοῖς ταχεῖαν τὴν ἐπιτέλειαν τοῦ ἔργου τούτου. Ἐλτα μετέβη εἰς Τατάουλα, ὅπου μαθόντες οἱ κάτοικοι αὐτῶν τὴν ἐπιβίβη τῆς Α. Π. πάντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξῆλθον εἰς προσηπύτησιν αὐτῆς. Ἐνταῦθα ἐπεσκέψθη τὸ ἀρρεναγωγεῖον, τὸ παρθενιαγωγεῖον, τὰς αὐτόθι ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, τοῦ ἀγ. Δημητρίου, τὸ νεκροταφεῖον, τὸν ἐν αὐτῷ ναὸν τοῦ ἀγ. Ἐλευθερίου, τὸ σωματεῖον τῆς Φιλοπτώχου ἀδελφ., ὅπερ λεπτομερῶς περιεγράψθη καὶ ἐξήγησε διαφόρους πληροφορίας περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ ἠύχθη αὐτῷ ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπροσκόπτως ἐπιτελῇ τὸν ἱερὸν αὐτοῦ σκοπὸν. Ἡ Θ. Παναγιότης εἰς ἕκρον εὐχαριστήθησιν ἐκ τῆς λαμπρῆς πρὸς αὐτὴν ὑποδοχῆς καὶ ἐκ τῆς τάξεως καὶ εὐνοσίας τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν καταστημάτων τῶν σχολῶν, συνέχρησε τοῖς ἐφόροις καὶ κατοικοῖς καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιφυλάσσεται νὰ παραστῇ ἡμέραν τινα καὶ κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν

καὶ χοροστατήσει ἐν τῷ αὐτόθι ναῷ τοῦ ἀγ. Ἀθανασίου.

Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας. — Μαρ' ἐπιφυλάξεως ἀναγράφου ἐκ τῆς Ὀμονοίας Ἀλεξανδρείας ὅτι παρὰ τὰ πρότερον ἀναγραφέντα περὶ τελείας λήξεως τοῦ ἀντιοχείου ζητήματος κατὰ νεωτέρας ἐκ Συρίας εἰδήσεις ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας κλυδωνίζεται εἰς πέλαγος σκευωριῶν, ῥαδιουργιῶν καὶ λοιπῶν κεραισμένων, μεγάλη δὲ μερὶς τῶν κατοικῶν ἀρνεῖται διαρρηθῆναι ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν πατριάρχην Σπυριδῶνα. Ἐσχάτως μάλιστα ἡ ἐμφιλοχορήσασα ἐρὶς ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, καθ' ἕξ, ἂν αἱ πληροφορίες τῆς ὀνομασθείσης ἐφημερίδος εἶναι ἀληθεῖς, ἔλαβε μέρος καὶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, αὐτοδικαίως, διότι δὲν ἐψάλλῃ ἢ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἐπὶ νεκροῦ ἑλληνος ἀπηκόου. Τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριαρχεῖον κατὰ τὴν Ὀμονοιαν ἐπιβεβαίωσι τὰς πληροφορίες ταύτας. Τὸ πρῶγμα ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν λυπηρόν.

(«Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως» 3840 καὶ 50).

Πατριαρχικὴ Μ. τοῦ Γ. Σχολῆ.

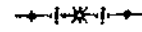
— Τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπισημότητος ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς ἐνάργεως τῶν προφορικῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Τὴν τελετὴν ἐτίμησεν ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἡ Α. Ἐξοχότης ὁ πρῶτος τῆς Ἐκκλησίας κ. Ν. Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ Α. Γραμματέως κ. Ε. Ζαλοκώστα. Παρόντες δὲ οἱ ἐκ τῶν ἀξιοτίμων ἐφόρων τῆς Σχολῆς κ.κ. Α. Μεξίτης καὶ Κ. Κωνσταντινίδης καὶ πλῆθος πολλῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων. Μετὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν, γενομένην ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἀνεκθῆναι τὸ βῆμα ὁ γεραρὸς σχολάρχης πανοσιολογίωτατος ἀρχιμανθῆτης κ. Μιχαὴλ Κλεόβουλος ἀνέγνω τὴν ἐτησίαν λογοδοσίαν ἐκθεῖς τὴν κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος γενομένην πνευματικὴν ἐργασίαν. Τὴν λογοδοσίαν, ταύτην πάνυ ἀσμένως ἀνέγνωμεν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ (ἀριθ. 13).

Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης.

— Τῆς σεβαστῆς Ἐφορείας τῆς ἐν Χάλκῃ ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ὑποβαλοῦσης τῇ ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ Συνόδῳ κατὰ τὴν συνεδίαν τῆς παρελθούσης Τρίτης ἐκθεσὶν ἀφορῶσαν εἰς τὰς πρὸς τὴν Σχολὴν καθυστερούσας ἐπιχορηγήσεις ἐκείαν ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου, ἡ ἀγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος ἐπέκρινεν, ὅπως τηλεγραφικῶς πρῶτον κοινοποιήθῃ τοῖς ἀγίοις ἀρχιερεῦσιν ὅτι ὀφείλουσιν ἐντὸς εἰκοσι καὶ μῶς ἡμερῶν ἵνα ἐμβάσωσιν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Θεολ. Σχολῆς τὰς καθυστερούμενας δόσεις αὐτῶν ἐν ἐναντίῳ δὲ περιπτώσει, παρερχομένης τῆς

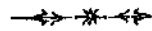
ὀριζομένης ταύτης προθεσμίας, θὰ μεταβῶσι πρὸς εἰσπραξὶν οἱ ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ τῆς ἑραῆς Συνόδου διορισθέντες ἔξαρχοι, ὧν τὰ ὀδοπορικὰ ἔξοδα θέλουσιν ἐπιβαρῦναι τὸ ταμεῖον τῶν ὀφειλόντων.

Προσέλευσις εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.—Κόπτης ἱεροδιάκονος ἐξ Ἀβυσσημίας Ἀβδοῦλ Μισέχ (Χριστιδούλος) τοῦνομα ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ἐν ἀγίῳ ἔρει τὰς διαιτησίας ποιησάμενος, ἀφικόμενος δὲ τῇ παρελθούσῃ ἑβδομάδι εἰς βασιλεύουσιν, ὑπέβαλε τῇ ἀγίᾳ καὶ ἑραῇ Συνόδῳ αἰτησὶν περὶ ἀποδοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἡ ἑραὰ Σύνοδος ἐγκρίνασα ἀπέδεξε τὴν αἰτησὶν καὶ προσερχῶς θέλει προβῆ εἰς ἐνέργειαν τῶν δεδουλευμένων. (ἡ Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια).

Παροράματα

Ἐν τῇ διατριβῇ ἐπὶ τὸ κάλλιστον τῶν ἀγαθῶν (ἀριθ. 97 ἡ Ἀναπλάσεως) διορθώτα τὰ ἑξῆς : Ἄντι «οὐδὲν ἐγκόμιον» γράφει «οὐδὲν ἐγκόμιον».—Ἄντι «σηγάζων ἐκ τῆς ἰδέας τῆς τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίας» γράφει «σηγάζων ἐκ τῆς ἰδέας τῆς τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίας». Ἄντι «οἱ ἐν τῷ στερεώματι πελαγίζοντες» γράφει «σελαγίζοντες».—Ἄντι «νεκρὰ ὄλη» γράφει «νεκρὰ ὄλη».—Ἄντι «σαφῶς καὶ σκοπίμως» γράφει «σοφῶς καὶ σκοπίμως».—Ἄντι «μηδ' ἀποτροπῆς κακῶν» γράφει «μηδ' ἀποτροπῆς κακῶν».—Ἄντι «ἀπομακρύνῃ» γράφει «ἀπομακρύνῃ».

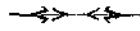
ΔΗΛΩΣΕΙΣ

Οἱ κ. συνδρομηταὶ οἱ λαμβάνοντες τὸ φύλλον κατ' ἐθέλειν ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ Περιόδικου, μὴ ὑπαρχόντων ἀνταποκριτῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς διατριβοῦσι, καὶ μὴ ἀποτίσαντες εἰσέτι τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν αὐτῶν τοῦ ἤδη λήξαντος ἔτους, καίτοι δι' ἐπιστολῶν τῆς διευθύνσεως παρεκλήθησαν πρὸς τοῦτο, οὐχ ἤττοι καὶ αὐθις παρακαλοῦνται θερμοῶς νὰ ἀποστείλωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν, διότι εἴνε ἡ δ ι κ ο ν νὰ ὑποβαλλώμεθα μάτην εἰς δαπάνας. Δηλοῦμεν δὲ, ὅτι θὰ ἀναμεινάμεν ἐπ' ὀλίγας εἰς ἡμέρας τὴν εἰσπραξὶν τῶν καθυστερουμένων, ὅτε θὰ ἐνεργήσωμεν τὰ δέοντα, διακόπτοντες τὴν ἀποστολὴν τοῦ φύλλου εἰς τοὺς δυστροποῦντας συνδρομητὰς τοῦ Περιόδικου.

Οἱ κ. κ. ἀνταποκριταὶ τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν παρακαλοῦνται θερμοῶς νὰ εἰσπράξωσι τὰς καθυστερουμένας συνδρομὰς τοῦ ἤδη λήξαντος καὶ τοῦ ἀρχαμένου ἔτους, ἅμα δὲ ἀποστείλωσιν ἡμῖν καὶ τὰ στελέχη τῶν προσωρινῶν ἀποδείξεων, ἵνα ἐκκαθαρίσωμεν τοὺς λογαριασμοὺς αὐτῶν. Δέον νὰ σημειώσωσιν

ἐναντιωμένως τὰ ὀνόματα τῶν τε πληρωσάντων καὶ τῶν μὴ θαλόντων νὰ ἀποτίσωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῶν διὰ τὰ παρατέτρα.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ Ταμεῖου.)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΚΡΕΤΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟ

Ν. Ι. ΣΟΛΩΜΟΥ

κρήνην καθηγητῶ τῆς Στρατ τῶν Βοιλικῶν Σχολῆς καὶ ταγματάρχου ἐπίδρ. τοῦ Μηχανικοῦ κλπ.

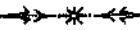
Τὸ ἀνωτέρω Γεωγραφικὸν Λεξικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος τοῦ κ. Ν. Σολωμοῦ, προῖν πολυχρονίου μελέτης καὶ κόπων καὶ διαδρομῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, πεποιθόμεν, ὅτι θέλει τύχει εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ὡς ἐκ τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῖς κ. συνδρομηταῖς τῆς ἡ Ἀναπλάσεως, οἷς τοῦτο συνιστᾶμεν.

Τὸ ὅλον ἔργον, συσταθὲν ὑπὸ τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀποτέλει τόμον ἐκ 50—60 τυπογραφικῶν φύλλων. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐκτεθῆσεται ἡ φυσικὴ, πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ περιγραφή τῆς Ἑλλάδος. Ἐν ἰδίῳ δὲ τεύχει ἐκδοθήσονται τὰ σχέδια τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὧν θὰ ἐνδείκνυται ὁ τι ἕξιον λόγου.

Ἐκδοθήσεται χάριν εὐκολίας προσκτήσεως τε καὶ ἐκδόσεως κατὰ τεύχη ἐκ δύο τυπογραφικῶν φύλλων, πρὸς 60 λεπτὰ ἕκαστον.

Οἱ προπληρόντες δρ. 12 λαμβάνουσι τακτικῶς τὰ ἐκδιδόμενα φυλλάδια, εἰσαγωγῆν κλπ. μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ὅλου ἔργου.

Ἐν τῷ ἑξαετικῷ ἡ τιμὴ εἰς φράγμα χρυσῶ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Φιλικπούπολιν. πανοσ. κ. Ἀνακ. φρ. χρ. 60 ἔλ.—Μήλον. κ. Α. Κολλ. δρ. 10 ἔλ.—Μεσσήνην. κ. Γ. Σπιλ. φρ. χρ. 10 ἔλ.—Ἰωάννινα. κ. Σ Κοττακ. φρ. χρ. 140 ἔλ.—Σουέζ. κ. Ἀντιπ. φρ. χρ. 10 ἔλ.—Κάβρον. κ. Ι. Ζαμπ. φρ. χρ. 10 ἔλ.—Καλαμπάκαν. κ. Σ. Γεωργαντ. δρ. 10 ἔλ.—Μέλιταν. κ. Σ. Πετροκ. φρ. χρ. 60 ἔλ.—Βρασσο. κ. Κ. Τριαντ. φρ. χρ. 15,80 ἔλ.—Ἀγγελοῦν. κ. Α. Μεγ. φρ. χρ. 67 ἔλ.—Σέρρες. κ. κ. Α. Μαργαριτ., Διευθ. Παρθεν. φρ. χρ. 45 1/2 ἔλ.—Θεσσαλονικην. κ. Γ. Δοκ. φρ. χρ. 10 ἔλ.φ. Θερωὰς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς πληρώσαντας.

Τύποις Ἀ. Κολλεράκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου — Κάτωθεν τοῦ Δημαρχείου —